

MASTER'S THESIS

Buitengerechtelijke kosten in letselschadezaken

Een onderzoek naar welke type buitengerechtelijke kosten onder welke voorwaarden in letselschadezaken voor vergoeding in aanmerking komen.

Anoniem

Award date:
2022

Awarding institution:
Department of Private Law

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

pure-support@ou.nl

providing details and we will investigate your claim.

Downloaded from <https://research.ou.nl/> on date: 08. Jun. 2023

Open Universiteit
www.ou.nl

Buitengerechtelijke kosten in letselschadezaken

Een onderzoek naar welke type buitengerechtelijke kosten onder welke voorwaarden in letselschadezaken voor vergoeding in aanmerking komen.

Dennis van Dijk

Studentnummer: 852036146
Begeleider: mr. dr. M. Reumers
Tweede lezer: prof. mr. J. Rinkes

Aantal woorden: 14.192
Inleverdatum: 3 oktober 2022

Buitengerechtelijke kosten in letselschadezaken

Een onderzoek naar welke type buitengerechtelijke kosten onder welke voorwaarden in letselschadezaken voor vergoeding in aanmerking komen.

Masterscriptie
Master Rechtsgeleerdheid

door:
Dennis van Dijk

Studentnummer: 852036146
Cursuscode: RM9906212244M
Cursus: Scriptie

Begeleider: mr. dr. M. Reumers
Tweede lezer: prof. mr. J. Rinkes

Collegejaar: 2021/2022

Voorwoord

Beste lezer,

Voor u ligt mijn masterscriptie ter afsluiting van de master Rechtsgeleerdheid aan de Open Universiteit. Met veel enthousiasme heb ik gewerkt aan het stuk dat voor u ligt. Ik hoop dat iedere lezer dit onderzoek met net zoveel plezier leest. Deze masterscriptie is het resultaat van een onderzoek naar de redelijke vergoeding van buitengerechtelijke kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid in letselschadezaken. De inspiratie voor het doen van dit onderzoek heb ik opgedaan tijdens mijn werk als personenschade behandelaar bij a.s.r. verzekeringen alsmede mijn interesse voor het aansprakelijkheids- en verbintenissenrecht.

De scriptie zoals nu voor u ligt had niet tot stand kunnen komen zonder deskundige begeleiding en ondersteuning van mr. dr. M. Reumers. Ook wil ik als tweede lezer bedanken prof. mr. J. Rinkes. Dank voor uw nuttige feedback en bovenal de tijd die hebt genomen om mij te begeleiden tijdens het schrijven van mijn scriptie.

Ook wil ik in het bijzonder mijn vriendin, familie en vrienden bedanken voor het vertrouwen, de steun en input tijdens het afronden van mijn studie aan de Open Universiteit.

Dennis van Dijk

3 oktober 2022

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1. Inleiding	9
1.1. Aanleiding	9
1.2. Centrale vraag	10
1.3. Deelvragen	10
1.4. Doelstelling	11
1.5. Bronnen en methode van onderzoek	11
1.6. Relevantie	11
1.6.1 Maatschappelijk	11
1.6.2. Wetenschappelijk	12
1.7. Leeswijzer	12
Hoofdstuk 2. Wettelijke grondslag buitengerechtelijke kosten en letselschadezaken .	15
2.1. Inleiding: letselschadezaken en betrokken partijen	15
2.2. Definitie en startpunt buitengerechtelijke kosten	18
2.3. Wettelijke grondslag buitengerechtelijke kosten	20
2.4. Toerekening en eigen schuld	22
2.5 Tussenconclusie	23
Hoofdstuk 3. De dubbele redelijkheidstoets.....	25
3.1. Voorwaarden vergoeding buitengerechtelijke kosten	25
3.2. Dubbele redelijkheidstoets; was het redelijk om kosten te maken	25
3.3. Dubbele redelijkheidstoets; zijn de gemaakte kosten redelijk	26
3.3.1. Werkzaamheden belangenbehartiger	26
3.3.2. Uurtarief belangenbehartiger.....	26
3.3.3. Verhouding buitengerechtelijke kosten en hoofdsom letselschade.....	27
3.4. Geen verband tussen letselschade en ongeval	28
3.5. Tussenconclusie	29
Hoofdstuk 4. Jurisprudentieonderzoek buitengerechtelijke kosten in letselschadezaken	31
4.1. Inleiding	31
4.2. Methode van jurisprudentieonderzoek	31
4.3. Resultaten van de jurisprudentieanalyse.....	32
4.4. Tussenconclusie jurisprudentie jurisprudentieanalyse.....	36
Hoofdstuk 5. Conclusies en aanbevelingen	39
5.1. Conclusies per hoofdstuk.....	39
5.2. Aanbevelingen	41

Bibliografie43

Hoofdstuk 1. Inleiding

1.1. Aanleiding

Een tijd geleden op 3 april 1987 oordeelde de Hoge Raad in het zogenoemde Drenth-arrest dat kosten van een belangenbehartiger in letselschadezaken door de verzekeraar van de aansprakelijke partij moeten worden vergoed.¹ Niet zelden wordt na het Drenth-arrest door verzekeraars en belangenbehartigers van letselschadeslachtoffers gediscussieerd over de hoogte en omvang van die kosten. Professor Lindenbergh schreef in het PIV 2000 bulletin: “Naar verluidt vormen de buitengerechtelijke kosten voor enkele verzekeraars zelf een constante bron van ergernis”.²

Een tijd later oordeelde Petra Oskam in het PIV bulletin van oktober 2019: “(...) buitengerechtelijke kosten vormen in letselschadezaken een niet te onderschatten hindernis”.³ De struikelpunten die door haar werden opgesomd zijn: de hoogte van het uurtarief van de belangenbehartiger, of de gemaakte uren daadwerkelijk aan werk ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid zijn besteed en of het maken van buitengerechtelijke kosten wel nodig was.⁴ De na het Drenth-arrest ontwikkelde rechtspraak, de hoge schadelast van verzekeraars en de grote aandacht in verschillende vakbladen over het onderwerp buitengerechtelijke kosten maken het onderwerp ook vandaag de dag actueel en relevant voor de letselschadepraktijk.⁵

Maar wanneer is eigenlijk sprake van letselschade? Van letselschade is sprake als iemand ten gevolge van een gebeurtenis waarvoor de ander aansprakelijk is, lichamelijk of geestelijk letsel oploopt.⁶ De aansprakelijke partij bij letselschade is behalve tot vergoeding van de schade en de buitengerechtelijke kosten van de gekwetste, ook verplicht tot vergoeding van de kosten die een derde, anders dan krachtens een verzekering, ten behoeve van de gekwetste heeft gemaakt, en die laatste, zo hij ze zelf zou hebben gemaakt, van die ander had kunnen vorderen. Met andere woorden, naast de vergoeding van de schade en de buitengerechtelijke kosten van de gekwetste is de aansprakelijke partij ook verplicht tot het vergoeden van de kosten van een derde partij t.b.v. de gekwetste gemaakt. Hierbij is dus van belang dat de derde de kosten ten behoeve van de gekwetste heeft gemaakt én de gekwetste de kosten zelf had kunnen vorderen, e.e.a. anders dan krachtens een verzekering.

De schade die als gevolg van een wettelijke verplichting tot schadevergoeding moet worden vergoed, bestaat uit vermogensschade en ander nadeel.⁷ Vermogensschade bestaat vervolgens uit geleden verlies en gederfde winst. Verder bestaat vermogensschade uit redelijke kosten ter voorkoming of beperking van schade, redelijke kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid en redelijke kosten ter verkrijging van voldoening buiten rechte.⁸ Ander nadeel komt slechts voor vergoeding in aanmerking voor zover de wet op vergoeding hiervan recht geeft.⁹ Het recht op vergoeding van ander nadeel is opgenomen in artikel 6:106

¹ HR 3 april 1987, ECLI:NL:PHR:1987:AG5568, NJ 1988/275 (*London & Lancashire/F. Drenth*).

² J.M. Tromp, *Buitengerechtelijke kosten Stichting PIV*, De Buitengerechtelijke kosten bezien door de bril van een advocaat van het slachtoffer, p. 17.

³ P. Oskam, in: *PIV Bulletin 2019 nummer 3*, Struikelen over buitengerechtelijke kosten, p. 5.

⁴ J.M. Tromp, in: *Buitengerechtelijke kosten Stichting PIV*, De Buitengerechtelijke kosten bezien door de bril van een advocaat van het slachtoffer, p. 17.

⁵ J.M. Tromp, in: *Buitengerechtelijke kosten Stichting PIV*, De Buitengerechtelijke kosten bezien door de bril van een advocaat van het slachtoffer, p. 17.

⁶ Artikel 6:107 BW.

⁷ Artikel 6:95 BW.

⁸ Artikel 6:96 lid 2 BW.

⁹ Artikel 6:95 BW, zie ook: artikel 6:106 BW.

BW en bestaat uit een naar billijkheid vast te stellen schadevergoeding, mits aan één van de voorwaarden uit het genoemde artikel is voldaan.¹⁰ De kosten die in deze scriptie ter discussie staan tussen gelaedeerde en de laedens (of diens verzekeraar), zijn kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid op grond van artikel 6:96 lid 2 sub b BW (waar in het vervolg van deze scriptie wordt gesproken over buitengerechtelijke kosten wordt bedoeld: buitengerechtelijke kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid conform artikel 6:96 lid 2 sub b BW).¹¹ Die kosten worden veelal gemaakt door een belangenbehartiger, bijvoorbeeld een letselschadeadvocaat, rechtsbijstandsverzekeraar of een letselschadebureau bij het verhalen van letselschade op de aansprakelijke schadeverzekeraar.¹²

Om te beoordelen of deze kosten voor vergoeding in aanmerking komen, moet aan de dubbele redelijkheidstoets van artikel 6:96 lid 2 sub b BW worden voldaan.¹³ Die toets houdt in dat het (i) redelijk moet zijn om deskundige bijstand in te roepen en (ii) dat de gemaakte kosten moeten redelijk zijn. Wanneer het redelijk is om deskundige bijstand in te schakelen en wanneer de kosten redelijk zijn wordt niet nader door de wet omschreven. Wel bepaalde de Hoge Raad bepaalde ruim 11 jaar na het Drenth-arrest dat het inschakelen van deskundige hulp in letselschadezaken vaak redelijk is, maar over de redelijke omvang van de buitengerechtelijke kosten (voor deskundige hulp in letselschadezaken) werd door de Hoge Raad toen niet geoordeeld.¹⁴

Deze scriptie gaat over de redelijke omvang van buitengerechtelijke kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid in letselschadezaken in de zin van artikel 6:96 lid 2 sub b BW. De redelijke kosten ter voorkoming of beperking van schade als genoemd in artikel 6:96 lid 2 sub a BW en de buitengerechtelijke incassokosten als genoemd in artikel 6:96 lid 2 sub c BW maken nadrukkelijk geen onderdeel uit van dit onderzoek.

1.2. Centrale vraag

De centrale vraag van deze scriptie luidt: *Welke type buitengerechtelijke kosten, gevorderd door een letselschadeslachtoffer, komen op grond van artikel 6:96 lid 2, onder b BW, onder welke voorwaarden en omstandigheden, in aanmerking voor vergoeding door de aansprakelijke partij dan wel haar verzekeraar?*

1.3. Deelvragen

Aan het beantwoorden van de centrale vraag gaat onderzoek naar deelvragen vooraf. Zo wordt het mogelijk om een antwoord te geven op de complexe centrale vraag. De deelvragen luiden:

1. Wat zijn buitengerechtelijke kosten ter vaststelling van aansprakelijkheid en schade als bedoeld in artikel 6:96 lid 2 sub b BW in letselschadezaken?
2. Welke eisen gelden voor vergoeding van buitengerechtelijke kosten conform artikel 6:96 lid 2 sub b BW?

¹⁰ Volgens artikel 6:106 BW heeft de benadeelde recht op een naar billijkheid vast te stellen schadevergoeding indien: (i) de aansprakelijke persoon het oogmerk had zodanig nadeel toe te brengen, (ii) de benadeelde lichamelijk letsel heeft opgelopen, in zijn goede naam is geschaad of op andere wijze in zijn persoon is aangepast, of (iii) indien het nadeel gelegen is in aantasting van de nagedachtenis van een overledene en toegebracht is aan de niet van tafel en bed gescheiden echtgenoot, de geregistreerde partner of een bloedverwant tot in de tweede graad van de overledene, mits de aantasting plaatsvond op een wijze die de overledene, ware hij nog in leven geweest, recht zou hebben gegeven op schadevergoeding wegens het schade van zijn eer of goede naam.

¹¹ Roth, in: *Verkeersrecht, De vergoeding van buitengerechtelijke kosten rechtsbijstand in letselschadezaken VR 2020/178*, p. 323. Die kosten moeten worden onderscheiden van de kosten bedoeld in art. 6:96 lid sub c BW, waaronder begrepen buitengerechtelijke incassokosten, waarover verder paragraaf 2.3.

¹² <https://deletselschaderaad.nl/slachtoffers/begrippenlijst/>.

¹³ HR 16 oktober 1998, ECLI:NL:HR:1998:ZC2740, NJ 1999/196 (AMEV/Staat).

¹⁴ HR 16 oktober 1998, ECLI:NL:HR:1998:ZC2740, NJ 1999/196 (AMEV/Staat).

3. Welke omstandigheden zijn relevant voor het beoordelen van de redelijke kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid conform artikel 6:96 lid 2 sub b BW op grond van de rechtspraak?
4. Welke conclusie kan worden getrokken ten aanzien van de vraag: *Welke type buitengerechtelijke kosten, gevorderd door een letselschadeslachtoffer komen op grond van artikel 6:96 lid 2, onder b BW, onder welke voorwaarden, in aanmerking voor vergoeding door de aansprakelijke partij dan wel haar verzekeraar?*

1.4. Doelstelling

Het doel van deze scriptie is antwoord geven op de centrale vraag aan de hand van juridisch wetenschappelijk onderzoek en het waar mogelijk doen van een aanbeveling in een daarvoor apart opgenomen hoofdstuk. De aanbeveling(en) moeten van betekenis (kunnen) zijn voor de praktijk.

1.5. Bronnen en methode van onderzoek

De gebruikte bronnen bestaan uit rechtsregels, jurisprudentie en literatuur (doctrine). Bij het achterhalen van de toepasselijke wet- en regelgeving wordt gekeken in de verschillende rechtsbronnen. Tevens wordt literatuuronderzoek gedaan ter beoordeling van het toepasselijke recht.

Jurisprudentieonderzoek wordt onderverdeeld in jurisprudentie van de Hoge Raad, waarbij de periode vanaf het arrest Drenth/L&L in 1987 wordt gehanteerd. Voor onderzoek naar de redelijke omvang van de buitengerechtelijke kosten wordt naar lagere rechtspraak vanaf 2010 gekeken, om een redelijk beeld te geven van de op dit moment gehanteerde en te hanteren invulling van het begrip buitengerechtelijke kosten. Het geografisch gebied dat is geselecteerd is Nederland.

Literatuuronderzoek vindt plaats om zo de heersende leer betreffende het onderzoeksprobleem te achterhalen en te bekijken welke opvattingen in de doctrine bestaan. Het onderzoek is afgesloten op 26 september 2022.

1.6. Relevantie

1.6.1 Maatschappelijk

Kennis omtrent de redelijke omvang van de buitengerechtelijke kosten is in het verbintenissenrecht onmisbaar, omdat onder verzekeraars en belangenbehartigers nog altijd onduidelijkheid bestaat over de invulling van het begrip buitengerechtelijke kosten conform artikel 6:96 lid 2 sub b BW. Verzekeraars zien zich geconfronteerd met een hoge schadelast aan buitengerechtelijke kosten en merken dat het onderwerp herhaaldelijk voor discussie zorgt. Aan de andere kant zijn buitengerechtelijke kosten voor belangenbehartigers van cliënten in letselschadezaken de smeerolie die het bedrijf laat draaien.¹⁵ Oftewel, de buitengerechtelijke kosten zijn de verdiensten en het salaris van de belangenbehartiger. Aan de andere kant kunnen slachtoffers zich geconfronteerd zien met buitengerechtelijke kosten van de belangenbehartiger die gedeeltelijk niet door de verzekeraar van de wederpartij worden vergoed. De buitengerechtelijke kosten die niet worden vergoed doorstaan volgens de verzekeraar niet de dubbele redelijkheidstoets van artikel 6:96 lid 2 sub b BW. Zo is de verzekeraar bijvoorbeeld van mening dat het uurtarief of de omvang van de werkzaamheden niet redelijk is.¹⁶ Deze scriptie, die de vraag tracht te beantwoorden welke type

¹⁵ S.D. Lindenbergh, 'Buitengerechtelijke kosten; grondslag en betekenis', *PIV-boek buitengerechtelijke kosten 2000*, platformpersonenschade.verzekeraars.nl (geraadpleegd op: 17 juni 2022).

¹⁶ M.F.H.M van Haastert, 'De tweede redelijkheidstoets', *PIV-boek buitengerechtelijke kosten 2000*, platformpersonenschade.verzekeraars.nl (geraadpleegd op: 17 juni 2022).

buitengerechterlijke kosten onder welke voorwaarden in letselschadezaken voor vergoeding in aanmerking komen, verschaft de beroepsgroep van verzekeraars en belangenbehartigers duidelijkheid, hetgeen kan bijdragen aan het beperken van discussies over deze vraag.

1.6.2. Wetenschappelijk

Het arrest waarin is bepaald dat buitengerechterlijke kosten voor vergoeding in aanmerking komen dateert uit 1987.¹⁷ In de periode na 1987 is het recht op vergoeding van buitengerechterlijke kosten in de wet verankerd in artikel 6:96 lid 2 sub b BW. Vervolgens werd door Lindenbergh in 2000 uitgebreid onderzoek gedaan naar de dubbele redelijkheidstoets van artikel 6:96 lid 2 sub b BW.¹⁸ Lindenbergh constateerde dat de discussie over buitengerechterlijke kosten tot het verleden zou behoren.¹⁹ Het onderzoek naar de dubbele redelijkheidstoets van artikel 6:96 lid 2 sub b BW van Lindenbergh dateert echter uit 2000 en de discussies over buitengerechterlijke kosten zijn niet verstomd. Het is daarom interessant onderzoek te doen naar de huidige stand van zaken omtrent welke type buitengerechterlijke kosten in letselschadezaken voor vergoeding in aanmerking komen.

Dat het onderwerp 'buitengerechterlijke kosten' nog steeds actueel is binnen de wetenschap, toont Roth aan in zijn uiteenzetting '*De vergoeding van buitengerechterlijke kosten rechtsbijstand in letselschadezaken*'.²⁰ In deze uiteenzetting gaat Roth in het bijzonder in op doorwerking van eigen schuld op de aanspraak van buitengerechterlijke kosten en de discussie over de hoogte van de vergoeding van de buitengerechterlijke kosten. Verder gaat hij in op de behoefte naar normering van de kosten bij verzekeraars. Hoewel hij niet ingaat op alle voorwaarden die van belang zijn voor het beoordelen van de buitengerechterlijke kosten (is het redelijk om deskundige hulp in te schakelen en zijn de gemaakte kosten redelijk), draagt deze uiteenzetting wel bij aan het debat over welke buitengerechterlijke kosten onder welke voorwaarden voor vergoeding in aanmerking komen.

Tot slot haal ik de uiteenzetting van Oskam aan waarin duidelijk wordt dat de discussie over buitengerechterlijke kosten aan de orde van de dag is.²¹ Uit haar schrijven blijkt dat er nog altijd onduidelijkheid bestaat over het antwoord op de vraag met behulp van welke handvatten beoordeeld wordt of aan de dubbele redelijkheidstoets van artikel 6:96 lid 2 sub b BW is voldaan.²² Een positieve kanttekening schets zij bij het feit dat rechters minder geneigd zijn buitengerechterlijke kosten toe te schrijven aan belangenbehartigers die zonder feitelijke onderbouwing meer vragen dan de verzekeringsmaatschappij van de wederpartij wil betalen.²³

1.7. Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt onderzocht wat buitengerechterlijke kosten zijn en welke buitengerechterlijke kosten volgens de wet voor vergoeding in aanmerking komen. In hoofdstuk 3 wordt onderzoek gedaan naar de voorwaarden voor het vergoeden van

¹⁷ HR 3 april 1987, ECLI:NL:PHR:1987:AG5568, NJ 1988/275 (*London & Lancashire/F. Drenth*).

¹⁸ S.D. Lindenbergh, 'Buitengerechterlijke kosten; grondslag en betekenis', *PIV-boek buitengerechterlijke kosten 2000*, platformpersonenschade.verzekeraars.nl (geraadpleegd op: 17 juni 2022).

¹⁹ S.D. Lindenbergh, 'Buitengerechterlijke kosten; grondslag en betekenis', *PIV-boek buitengerechterlijke kosten 2000*, platformpersonenschade.verzekeraars.nl (geraadpleegd op: 17 juni 2022).

²⁰ J.F. Roth, 'De vergoeding van buitengerechterlijke kosten rechtsbijstand in letselschadezaken', *VR 2020/178*, verkeersrecht.nl (geraadpleegd op: 17 juni 2022).

²¹ P. Oskam, 'Struikelen over buitengerechterlijke kosten', *PIV-Bulletin 2019-3*, platformpersonenschade.verzekeraars.nl (geraadpleegd op: 17 juni 2022).

²² P. Oskam, 'Struikelen over buitengerechterlijke kosten', *PIV-Bulletin 2019-3*, platformpersonenschade.verzekeraars.nl (geraadpleegd op: 17 juni 2022).

²³ P. Oskam, 'Struikelen over buitengerechterlijke kosten', *PIV-Bulletin 2019-3*, platformpersonenschade.verzekeraars.nl (geraadpleegd op: 17 juni 2022).

buitengerechtelijke kosten. Vervolgens wordt in hoofdstuk 4 gekeken welke voorwaarden voor het vergoeden in de rechtspraak zijn ontwikkeld. In hoofdstuk 5 wordt tot slot antwoord gegeven op de centrale vraag middels een conclusie en aanbeveling.

Hoofdstuk 2. Wettelijke grondslag buitengerechtelijke kosten en letselschadezaken

Uit hoofdstuk 1 blijkt dat buitengerechtelijke kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid conform artikel 6:96 lid 2 sub b BW in letselschadezaken niet zelden een punt van discussie vormen. In dit hoofdstuk wordt beschreven binnen welke context buitengerechtelijke kosten in letselschadezaken zich afspelen en welke partijen bij letselschadezaken betrokken zijn. Verder gaat hoofdstuk 2 over wat buitengerechtelijke kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid zijn, de wettelijke grondslag van buitengerechtelijke kosten, het onderscheid tussen buitengerechtelijke kosten en proceskosten en tot slot eigen schuld volgens artikel 6:101 BW en buitengerechtelijke kosten.

In paragraaf 1 wordt eerst de context van buitengerechtelijke kosten beschreven met daarin de betrokken partijen in letselschadezaken. In paragraaf 2 wordt vervolgens ingegaan op de definitie van buitengerechtelijke kosten, de wettelijke grondslag en de uitspraak van de Hoge Raad waarmee buitengerechtelijke kosten in 1987 zijn geïntroduceerd. In paragraaf 3 wordt de wettelijke grondslag van buitengerechtelijke kosten in kaart gebracht en wordt gekeken naar het onderscheid tussen buitengerechtelijke kosten en proceskosten. In paragraaf 4 wordt eigen schuld in het kader van buitengerechtelijke kosten belicht. Paragraaf 5 sluit dit hoofdstuk af met een tussenconclusie.

Het doel van dit hoofdstuk is om antwoord te geven op de deelvraag: *Wat zijn buitengerechtelijke kosten ter vaststelling van aansprakelijkheid en schade als bedoeld in artikel 6:96 lid 2 sub b BW in letselschadezaken?*

2.1. Inleiding: letselschadezaken en betrokken partijen

Vertrekpunt

Het startpunt voor het vorderen van buitengerechtelijke kosten in letselschadezaken is vaak een ongeval.²⁴ Een ongeval kan onder andere bestaan uit een verkeersongeval, arbeidsongeval, medische fout of beroepsziekte.²⁵ Als gevolg van het ongeval heeft het slachtoffer lichamelijk en/of psychisch letsel opgelopen.²⁶ Wat voor gevolgen het heeft als (later) blijkt dat het slachtoffer geen letsel heeft opgelopen door het ongeval wordt in hoofdstuk 3 nader toegelicht.²⁷

Heeft het slachtoffer letsel opgelopen, dan wordt eerst medische hulp verricht.²⁸ Het belang van het verrichten van medische hulp kan niet genoeg worden benadrukt. Niet alleen medisch, maar vooral ook juridisch. Zo staat namelijk na het raadplegen van een arts of specialist doorgaans vast dat *vanwege* het ongeval medische hulp is geraadpleegd. Bezoekt een slachtoffer na een ongeval geen arts of specialist, dan kan dit problemen opleveren voor het aantonen van (medische) causaliteit. Het is immers aan het slachtoffer om aan te tonen dat *dóór* een ongeval letselschade is ontstaan.²⁹ Daarbij geldt als algemeen uitgangspunt dat

²⁴ <https://deletselschaderaad.nl/slachtoffers/schaderegeling/schade-in-kaart-brengen/> (geraadpleegd op: 25 juni 2022).

²⁵ 'Grip op uw letselschade', *De Letselschade Raad*, deletselschaderaad.nl/actueel/flyer-grip-op-uw-letselschade-geactualiseerd/, p.3 (geraadpleegd op: 7 juli 2022).

²⁶ Artikel 6:107 BW.

²⁷ <https://www.rechtspraak.nl/Onderwerpen/Letselschade> (geraadpleegd op: 25 juni 2022).

²⁸ <https://deletselschaderaad.nl/slachtoffers/ongeval/> (geraadpleegd op: 25 juni 2022).

²⁹ <https://deletselschaderaad.nl/slachtoffers/schaderegeling/wat-kan-ik-zelf-doen-na-een-ongeval/> (geraadpleegd op: 25 juni 2022).

de bewijslast bij het slachtoffer ligt.³⁰ Het slachtoffer zal dus moeten stellen en bij betwisting voldoende moeten bewijzen dat er een causaal verband bestaat tussen het ongeval en de schade.³¹

Letsel(schade)

De definitie van letsel luidt als volgt: letsel is lichamelijke verwondingen of psychische problemen veroorzaakt door een ongeval.³² De letselschade van het slachtoffer kan bestaan uit de vergoeding van de schade van de gekwetste en uit kosten die een derde ten behoeve van de gekwetste -anders dan krachtens een verzekering- heeft gemaakt.³³ Het gaat hier om kosten die door een ander dan degene met letsel ten behoeve van de gekwetste persoon (dus degene met letselschade) worden gemaakt.³⁴

Betrokken partijen

Bij letselschadezaken zijn verschillende partijen betrokken. Het gaat in eerste instantie om de benadeelde (de gekwetste of het slachtoffer). Andere betrokken partijen zijn: de wederpartij (degene die de schade heeft veroorzaakt), een schadeverzekeraar van de wederpartij en de belangenbehartiger van het slachtoffer. Andere veel voorkomende partijen in een letselschadezaak zijn: de politie, de assurantie tussenpersoon van de schadeveroorzaker, ziekenhuis, schaderegelaar, medisch adviseur en het schadeherstelbedrijf. Overigens is het niet altijd zo dat een slachtoffer een belangenbehartiger inschakelt. Er bestaat geen wettelijke verplichting om bij het verhalen van letselschade op de wederpartij of dienst schadeverzekeraar een belangenbehartiger in te schakelen. De benadeelde kan ervoor kiezen om het contact met alle betrokken partijen zelf te voeren of dit te laten doen door een belangenbehartiger. De benadeelde kan in het laatste geval bijvoorbeeld kiezen om een letselschadeadvocaat, letselschadejurist of rechtsbijstandsverzekeraar in te schakelen.³⁵

Grondslag voor het vergoeden van schade

Als eenmaal vaststaat dat er sprake is van een ongeval en de benadeelde partij kiest ervoor om een belangenbehartiger in te schakelen, dan moet worden onderzocht of de wederpartij aansprakelijk is en welke (letsel)schade door het ongeval is ontstaan. Als uitgangspunt bij het vaststellen van schade en aansprakelijkheid luidt: een ieder draagt zijn eigen schade, tenzij iemand anders verantwoordelijk kan worden gehouden voor het veroorzaken van die schade.³⁶

Om (letsel)schade als gevolg van een ongeval op de wederpartij te verhalen, moet sprake zijn van een wettelijke grondslag tot schadevergoeding. Deze wettelijke grondslag kan bijvoorbeeld bestaan uit een onrechtmatige daad.³⁷ Als sprake is van een onrechtmatige daad, dan heeft degene die jegens de ander een onrechtmatige daad pleegt de verplichting om de schade als gevolg van het ongeval te vergoeden.³⁸ De schade die op grond van een wettelijke verplichting tot schadevergoeding moet worden vergoed, bestaat uit vermogensschade en ander nadeel.³⁹ Onder vermogensschade vallen geleden verlies en

³⁰ Artikel 150 Rv.

³¹ Artikel 6:162 BW.

³² <https://deletselschaderaad.nl/slachtoffers/begrippenlijst/> (geraadpleegd 25 juni 2022).

³³ Artikel 6:107 lid 1 BW.

³⁴ Artikel 6:107 lid 1 BW, zie ook: Rb. Midden-Nederland 5 februari 2014, ECLI:NL:RBMNE:2014:418.

³⁵ De Letselschade Raad, Gedragscode behandeling letselschade, Den Haag, De Letselschade Raad, p. 47, zie ook: artikel 6:107 BW,

³⁶ Hartlief 2021 p. 6.

³⁷ Artikel 6:162 BW.

³⁸ Artikel 6:162 BW.

³⁹ Artikel 6:95 BW.

gederfde winst.⁴⁰ Verder wordt onder vermogensschade verstaan: (i) redelijke kosten ter voorkoming of beperking van schade, (ii) de redelijke kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid (hierover in de volgende paragraaf meer) en (iii) redelijke kosten ter voldoening buiten rechte.⁴¹

Naast de vergoeding van vermogensschade geeft de wet de verplichting tot vergoeding van ander nadeel, maar slechts voor zover de wet op vergoeding recht geeft.⁴² De wet geeft het recht op vergoeding van ander nadeel in artikel 6:106 BW. De vergoeding van ander nadeel bestaat uit de vergoeding van immateriële schade en wordt 'populair gezegd' ook wel smartengeld genoemd.⁴³ De smartengeldvergoeding bestaat uit een naar billijkheid vast te stellen schadevergoeding in geval de persoon letsel heeft opgelopen.⁴⁴

Belangenbehartiger

Het vaststellen van schade bij letsel en het beoordelen van aansprakelijkheid door een ongeval gebeurt veelal door een belangenbehartiger van het slachtoffer.⁴⁵ Een belangenbehartiger is een deskundige op het gebied van het verhalen van schade op een wederpartij of diens schadeverzekeraar.⁴⁶ De belangenbehartiger beoordeelt eerst of sprake is van een wettelijke grondslag voor aansprakelijkheid (denk bijvoorbeeld aan artikel 6:162 BW of artikel 6:74 BW), zodat men weet of de letselschade en de buitengerechtelijke kosten voor vergoeding in aanmerking komen. Als vaststaat dat er een wettelijke grondslag is voor het vergoeden van letselschade en buitengerechtelijke kosten, dan wordt de wederpartij aansprakelijk gesteld. Dit betekent dat aan de wederpartij schriftelijk wordt medegedeeld dat er sprake is van letselschade als gevolg van een ongeval waarvoor de wederpartij aansprakelijk is en dat er buitengerechtelijke kosten worden gemaakt.⁴⁷ Als de wederpartij voor de schade is verzekerd, dan komt de schadeverzekeraar van de wederpartij in beeld.⁴⁸ Middels een verzekering heeft de wederpartij het financiële risico op een vordering vanwege schade door hem toegebracht aan een derde afgewenteld op de schadeverzekeraar.⁴⁹

Het is vervolgens de taak van de belangenbehartiger van de benadeelde om de letselschade in beeld te brengen en middels bewijsstukken de letselschade te onderbouwen. De kosten die de belangenbehartiger maakt voor het aantonen van schade en het beoordelen van aansprakelijkheid worden buitengerechtelijke kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid genoemd.⁵⁰ De buitengerechtelijke kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid maken onderdeel uit van de vordering van het slachtoffer op de aansprakelijke wederpartij.⁵¹ Buitengerechtelijke kosten bestaan uit kosten voor juridisch advies, kosten voor het inventariseren van de schade en aansprakelijkheid, administratiekosten, kosten voor een actuaris voor het doorrekenen en evalueren van risico's en kosten voor advies van deskundigen zoals artsen en schade-experts.⁵²

⁴⁰ Artikel 6:96 lid 1 BW.

⁴¹ Artikel 6:96 lid 2 BW.

⁴² Artikel 6:95 BW.

⁴³ Lindenbergh 1998/1.1.

⁴⁴ Artikel 6:106 lid 1 sub b BW.

⁴⁵ <https://deletselschaderaad.nl/slachtoffers/schaderegeling/schade-in-kaart-brengen> (geraadpleegd 25 juni 2022).

⁴⁶ <https://deletselschaderaad.nl/slachtoffers/onderwerp/hoe-vind-ik-een-belangenbehartiger>.

⁴⁷ <https://deletselschaderaad.nl/slachtoffers/onderwerp/hoe-stel-ik-aansprakelijk> (geraadpleegd op: 7 juli 2022).

⁴⁸ Artikel 7:925 jo. artikel 7:962 BW.

⁴⁹ <https://verzekeraars.nl/publicaties/actueel/verbond-presenteert-uitgangspunten-nieuwe-opzetclausule-voor-aansprakelijkheidsverzekeringen-avp> (geraadpleegd op: 7 juli 2022).

⁵⁰ De Letselschade Raad, Gedragscode behandeling letselschade, Den Haag, De Letselschade Raad, p. 19.

⁵¹ <https://deletselschaderaad.nl/slachtoffers/schaderegeling/vergoeding-van-de-schade> (geraadpleegd op 25 juni 2022).

⁵² Sieburgh, 2021/28.

Het slachtoffer

De volgende betrokkene in een letselschadezaak is het slachtoffer. Het slachtoffer neemt een centrale rol in bij letselschade en is degene met het vorderingsrecht jegens de wederpartij.⁵³ Het slachtoffer kan ook letselschadeslachtoffer of gelaedeerde worden genoemd.⁵⁴

De wederpartij

De laatste relevante partij in een letselschadezaak is de wederpartij, ook wel laedens of aansprakelijkgestelde persoon genoemd. Dit is de partij die door het slachtoffer aansprakelijk wordt gesteld voor de schade door het ongeval. Met andere woorden, de laedens is de veroorzaker van de schade.⁵⁵ Als voldoende bewijs is geleverd dat de wederpartij aansprakelijk is, dan moet de wederpartij de (letsel)schade die het slachtoffer heeft geleden door het ongeval, vergoeden.⁵⁶ Ook komen dan onder voorwaarden de buitengerechtelijke kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid voor vergoeding in aanmerking.⁵⁷

2.2. Definitie en startpunt buitengerechtelijke kosten

De wettelijke grondslag voor het vergoeden van buitengerechtelijke kosten ontbrak tot de 1987 in de Nederlandse wetgeving. Er was geen heldere (wettelijke) grondslag ingevoerd voor de vergoeding van buitengerechtelijke kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid. Sinds het arrest van de Hoge Raad 3 april 1987 in de zaak London & Lancashire tegen F. Drenth komen buitengerechtelijke kosten in letselschadezaken voor vergoeding in aanmerking. Het ging in dit arrest om een vordering van letselschade van F. Drenth op een bij London & Lancashire verzekerde automobilist. F. Drenth was als gevolg van een verkeersongeval gewond geraakt. Als gevolg van het ongeval heeft F. Drenth zich ten behoeve van ondersteuning en begeleiding in het schadetraject door een advocaat laten vertegenwoordigen. De gemaakte kosten door de advocaat van F. Drenth stonden in cassatie ter discussie. De Hoge Raad verklaarde in cassatie hierover als volgt:

“Terecht is het hof ervan uitgegaan dat, kort gezegd, de kosten van buitengerechtelijke rechtshulp, ook als onderhandelingen niet tot overeenstemming leiden en een rechtsgeding volgt, kunnen behoren tot de door de voor een verkeersongeval aansprakelijke te vergoeden schade.”

*Wie ten gevolge van eens anders onrechtmatige daad schade lijdt, zal bij het vaststellen en begroten daarvan, alsmede bij zijn pogen in der minne vergoeding te krijgen niet zelden behoefte hebben zich, gezien de moeilijke feitelijke en juridische vragen die zich daarbij kunnen voordoen, tot een of meer deskundigen te doen bijstaan, vooral als ook aan de zijde van de aansprakelijke deskundigen optreden. Voor zover de benadeelde in de gegeven omstandigheden redelijk handelde door zich van deskundige bijstand te voorzien, behoort de aansprakelijke de daaraan verbonden kosten, voor zover deze redelijk zijn, te dragen, want het is zijn onrechtmatige daad die tot het maken daarvan heeft geleid’.*⁵⁸

Voor het aanvaarden van het recht op vergoeding van buitengerechtelijke kosten gaf de Hoge Raad een tweetal argumenten: de onrechtmatige daad van de verzekerde wederpartij en de behoefte tot het beoordelen van aansprakelijkheid en het begroten van de schade die

⁵³ Bijvoorbeeld op grond van artikel 6:162 of artikel 6:74 BW.

⁵⁴ <https://deletselschaderaad.nl/slachtoffers/begrippenlijst/> (geraadpleegd op 25 juni 2022).

⁵⁵ <https://deletselschaderaad.nl/slachtoffers/begrippenlijst/> (geraadpleegd op 25 juni 2022).

⁵⁶ Artikel 6:162 BW.

⁵⁷ Artikel 6:95 jo. 6:96 BW (zie hierna paragraaf 2.3).

⁵⁸ HR 3 april 1987, ECLI:NL:HR:PHR:1987:AG5568, NJ 1988/275, r.o. 3.2.

bestaat bij het – toch vaak minder deskundige – slachtoffer. De juridische problematiek c.q. de moeilijkheidsgraad bij het beoordelen van letselschade dragen bij aan de rechtvaardiging voor het inschakelen van een belangenbehartiger en dus het maken van kosten. De buitengerechtelijke kosten komen tevens voor vergoeding in aanmerking als partijen niet in der minne tot een regeling komen en een procedure voor de rechter volgt.⁵⁹ Overigens merk ik hier op dat het in het arrest London & Lancashire tegen F. Drenth niet gaat over 'buitengerechtelijke kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid' zoals die vandaag de dag in jurisprudentie en door verzekeraars worden genoemd, maar over 'redelijke kosten van rechtsbijstand ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid en ter verkrijging van voldoening buiten rechte'.⁶⁰ Dit is belangrijk om aan te geven, omdat de omschrijving buitengerechtelijke kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid een minder groot bereik heeft dan buitengerechtelijke kosten in het algemeen.⁶¹ Buitengerechtelijke kosten kunnen naast de kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid namelijk ook bestaan uit buitengerechtelijke incassokosten, hierover later meer.

Om aanspraak te kunnen maken op buitengerechtelijke kosten moet sprake zijn van een wettelijke grondslag voor het vergoeden van schade zoals in artikel 6:95 BW is bepaald. Dit betekent dat buitengerechtelijke kosten op zichzelf geen grondslag vormen voor schadevergoeding. Als grondslag voor het vergoeden van buitengerechtelijke kosten kan men zoals in paragraaf 1 omschreven denken aan een onrechtmatige daad. De onrechtmatige daad leverde volgens de Hoge Raad in London & Lancashire tegen F. Drenth voldoende rechtsgrond om tot vergoeding van buitengerechtelijke kosten over te gaan. Naast de onrechtmatige daad werd ook een wanprestatie als grondslag voor het vergoeden van schade genoemd.⁶² Hiermee staat vast dat eerst sprake moet zijn van een grondslag voor het vergoeden van schade, om vervolgens aanspraak te kunnen maken op de vergoeding van buitengerechtelijke kosten.⁶³ Andersom beredeneerd: zonder wettelijke grondslag kan men geen aanspraak maken op de vergoeding van buitengerechtelijke kosten.

De buitengerechtelijke kosten komen volgens de Hoge Raad voor vergoeding in aanmerking vanwege het ontstaan van de plicht tot vergoeding van de geleden schade, in de hier aan de orde zijnde kwesties gaat het dan om de letselschade. De Hoge Raad noemt de juridische complexiteit van het beoordelen van aansprakelijkheid en schade als factor voor het inschakelen van specialistische hulp, zoals de hulp van een advocaat. Door de juridische ondersteuning van een belangenbehartiger kan een vertaalslag worden gemaakt tussen het recht en de gevolgen van het ongeval voor het letselschadeslachtoffer bij het verhalen van letselschade.⁶⁴ Het recht op de vergoeding van juridische ondersteuning zit hem mijns inziens - naast de juridische complexiteit en het beoordelen van aansprakelijkheid - in het bieden van een gelijkwaardige gesprekspartner aan het slachtoffer ten overstaan van de schadeverzekeraar van de wederpartij.

Tot slot noemt dat de Hoge Raad als voorwaarde voor het vergoeden van buitengerechtelijke kosten dat de kosten moeten zijn gemaakt ter verkrijging van voldoening buiten rechte. Het belang hiervan komt in paragraaf 2.3.1 aan de orde. In hoofdstuk 3 ga ik verder in op de

⁵⁹ HR 3 april 1987, NJ 1988/275, r.o. 3.2.

⁶⁰ HR 3 april 1987, NJ 1988/275, r.o. 3.2.

⁶¹ Artikel 6:96 lid 2 sub b jo. artikel 6:96 lid 2 sub c BW.

⁶² S.D. Lindenbergh, in: *Buitengerechtelijke kosten Stichting PIV 2000*, Buitengerechtelijke kosten; grondslag en betekenis daarvan, p. 3.

⁶³ Artikel 6:95 jo. Artikel 6:96 lid 2 sub b BW.

⁶⁴ HR 3 april 1987, NJ 1988/275, r.o. 3.2.

voorwaarden voor het vergoeden van buitengerechtelijke kosten, zoals de dubbele redelijkheidstoets van artikel 6:96 lid 2 sub b BW en de verhouding tussen de buitengerechtelijke kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid en de hoofdsom van de letselschadevergoeding van het slachtoffer.

2.3. Wettelijke grondslag buitengerechtelijke kosten

In deze paragraaf ga ik in op de wettelijke grondslag voor de vergoeding van buitengerechtelijke kosten. Verder onderzoek ik of buitengerechtelijke kosten als hier aan de orde beperkt zijn tot letselschadezaken. Deze vraag is interessant, omdat het in paragraaf 2.1 behandelde arrest van de Hoge Raad betrekking had op een letselschadezaak.

Het recht op de vergoeding van buitengerechtelijke kosten is in de wet opgenomen. In artikel 6:96 lid 1 BW zijn twee vormen van vermogensschade opgenomen: geleden verlies en gederfde winst. In artikel 6:96 lid 2 BW staat vervolgens: als vermogensschade komen mede voor vergoeding in aanmerking:

- a.** redelijke kosten ter voorkoming of beperking van schade die als gevolg van de gebeurtenis waarop de aansprakelijkheid berust, mocht worden verwacht;
- b.** redelijke kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid;
- c.** redelijke kosten ter verkrijging van voldoening buiten rechte.

In geval van letselschadezaken komen als redelijke kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid voor vergoeding in aanmerking: het uurtarief van de belangenbehartiger, kosten ter inschakeling van medici, medisch adviseurs (medische verschotten) en schade-experts en kosten voor het inschakelen van getuigen en deskundigen.⁶⁵ Deze kosten komen op grond van artikel 6:96 lid 2 sub b BW voor vergoeding in aanmerking, omdat de kosten bijdragen aan het vaststellen van schade en aansprakelijkheid.⁶⁶

Onderscheid buitengerechtelijke kosten en proceskosten

In artikel 6:96 lid 3 BW is bepaald dat artikel 6:96 lid 2 sub b BW niet van toepassing is zover in het gegeven geval krachtens artikel 241 Rv de regels betreffende de proceskosten van toepassing zijn. Dit betekent dat de kosten alsdan niet meer als buitengerechtelijke kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid voor vergoeding in aanmerking komen en daardoor niet meer worden getoetst aan artikel 6:96 lid 2 sub b BW. Zodra de kosten niet meer buiten rechte maar in rechte worden gemaakt - in verband met het voeren van een procedure voor de rechtbank - verschieten de kosten van kleur.⁶⁷ Als voorbeeld kan worden genoemd het moment dat een slachtoffer in overleg met diens belangenbehartiger beslist om een procedure bij de rechtbank aanhangig te maken. De kosten ter voorbereiding van de procedure, zoals kosten voor het beoordelen van aansprakelijkheid, komen als proceskosten voor vergoeding in aanmerking en dus niet als buitengerechtelijke kosten.

Het onderscheid tussen proceskosten als bedoeld in artikel 237 Rv en buitengerechtelijke kosten als bedoeld in artikel 6:96 lid 2 sub b BW is hierbij van belang, omdat een partij die door een rechter wordt veroordeeld tot het betalen van een schadevergoeding, ook kan worden veroordeeld in de proceskosten van de wederpartij.⁶⁸ De proceskosten blijven echter

⁶⁵ J.F. Roth, in: *VR 2020/178*, De vergoeding van buitengerechtelijke kosten rechtsbijstand in letselschadezaken, online bijgewerkt: 17-11-2020, p. 2, zie ook: Rb. Midden-Nederland 22 juli 2015, ECLI:NL:RBMNE:2015:5492, Rb. Midden-Nederland 4 augustus 2021, ECLI:NL:RBMNE:2021:4286, Rb. Gelderland 23 november 2018, ECLI:NL:RBGEL:2018:5618.

⁶⁶ Artikel 6:96 lid 2 sub b BW, zie ook: J.F. Roth, in: *VR 2020/178*, De vergoeding van buitengerechtelijke kosten rechtsbijstand in letselschadezaken, online bijgewerkt: 17-11-2020, p. 2.

⁶⁷ HR 3 april 1986, ECLI:NL:HR:1987:AG5568, *NJ 1988/275*, m.nt. C.J.H. Brunner (*London & Lancashire/F. Drenth*).

⁶⁸ Artikel 237 Rv.

voor rekening van de partij die het proces is gestart als de wederpartij niet in de proceskosten wordt veroordeeld, omdat de eisende partij in het ongelijk wordt gesteld of de wederpartij simpelweg niet in de kosten wordt veroordeeld.⁶⁹

Als het slachtoffer een procedure bij de rechtbank aanhangig maakt, dan worden de voor het proces gemaakte kosten onderworpen aan de regeling van artikel 56 Rv. Dit betekent dat de kosten ter voorbereiden van de dagvaarding en bij het geding behorende stukken onder de proceskostenregeling van artikel 237 Rv vallen.⁷⁰ Denk hierbij ook aan het voeren van een intakegesprek, het beoordelen van de haalbaarheid van de vordering van het slachtoffer en het verzamelen van gegevens om de omvang van de schadevergoeding te kunnen onderbouwen.⁷¹

Bij het maken van proceskosten kan er dus overlap bestaan met buitengerechtelijke kosten. Deze overlap bestaat als een advocaat zowel buitengerechtelijke kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid als proceskosten moet claimen.⁷² Deze overlapping van kosten bestaat uit het voorbereiden van de dagvaarding en bij het geding behorende stukken.⁷³ Als van overlapping sprake is, bepaalt artikel 241 Rv dat proceskostenvergoedingen voorrang hebben boven vergoedingen voor buitengerechtelijke kosten. De kosten ter voorbereiding van de dagvaarding en bij het geding behorende stukken komen in voorkomend geval als proceskosten voor vergoeding in aanmerking.

Helaas is de grens tussen buitengerechtelijke kosten en proceskosten niet altijd even helder. Over de grens tussen buitengerechtelijke kosten en proceskosten oordeelde de Hoge Raad in 2005.⁷⁴ Uit het arrest volgt dat het onderscheid tussen buitengerechtelijke kosten en proceskosten afhankelijk is van welke soort werkzaamheden de advocaat uitvoert. Zo worden instructies die nodig zijn om een beeld van de zaak te vormen, het maken van een juridische analyse en bewijsgaring -als het tot een procedure komt- gezien als proceskosten.⁷⁵ Onder instructies verstaat de Hoge Raad in dit verband *al hetgeen een advocaat moet doen om zich een beeld te vormen van de zaak, de daarop eventueel te baseren rechtsvordering en de proceskansen, inclusief het vergaren van feiten, de juridische analyse en het verzamelen van bewijs*.⁷⁶ Onder proceskosten vallen vervolgens ook het vastrecht, verschotten en een forfaitair vastgesteld salaris voor de gemachtigde of advocaat.⁷⁷

Het verschil in vergoeding tussen buitengerechtelijke kosten en proceskosten, zit hem mijns inziens in het feit dat buitengerechtelijke kosten volledig moeten worden vergoed, terwijl voor proceskosten een forfaitair salaris voor de advocaat (of gemachtigde) volgens artikel 241 jo. 56 Rv moet worden bepaald.⁷⁸ Of sprake is van buitengerechtelijke kosten of proceskosten is dus van belang voor het beoordelen van de wettelijke grondslag en of de kosten volledig voor vergoeding in aanmerking komen.

⁶⁹ Artikel 237 Rv.

⁷⁰ Artikel 6:96 lid 3 BW jo. artikel 237 Rv.

⁷¹ HR 14 januari 2005, ECLI:NL:HR:2005:AR2760.

⁷² Vredenburg 2018, p. 148.

⁷³ HR 3 april 1986, ECLI:NL:HR:1987:AG5568, NJ 1988/275, m.nt. C.J.H. Brunner (*London & Lancashire/F. Drenth*).

⁷⁴ HR 14 januari 2005, ECLI:NL:HR:2005:AR2760.

⁷⁵ Artikel 237 Rv, zie ook: HR 14 januari 2005, ECLI:NL:HR:2005:AR2760, r.o. 3.8, artikel 6:96 lid 3 BW, Rb. Breda 4 januari 2012, ECLI:NL:RBBRE:2012:BW1032.

⁷⁶ HR 14 januari 2005, ECLI:NL:HR:2005:AR2760, r.o. 3.8.

⁷⁷ J. Ekelmans, 'Het vonnis', in M.L. Hendrikse & A.W. Jongbloed (red.) *Burgerlijk Procesrecht Praktisch belicht*, Deventer: Kluwer 2007, paragraaf 11.12, zie ook: artikel 238 en 239 Rv.

⁷⁸ Hartlief 2021 p. 257.

2.4. Toerekening en eigen schuld

Het laatste onderdeel van dit hoofdstuk gaat over de begrenzing van buitengerechtelijke kosten door eigen schuld. De omvang van de schadevergoeding wordt begrensd door artikel 6:98 BW. Dit artikel bepaalt dat voor vergoeding in aanmerking komt schade die in zodanig verband staat met de gebeurtenis waarop de aansprakelijkheid van de schuldenaar berust, dat zij hem, als gevolg van deze gebeurtenis kan worden toegerekend.⁷⁹ Vervolgens wordt op grond van artikel 6:101 BW de vergoedingsplicht verminderd als de schade mede het gevolg is van een omstandigheid die aan de benadeelde kan worden toegerekend. In het kader van dit laatste artikel wordt ook wel gesproken van 'eigen schuld'. De vraag die in het kader van dit onderzoek met betrekking tot eigen schuld centraal staat is de vraag of eigen schuld doorwerkt in de buitengerechtelijke kosten. Twee voorbeelden waarin eigen schuld kan worden toegepast zijn (1) tijdens een aanrijding waarbij een verzekerde wederpartij aansprakelijk is maar de het slachtoffer aantoonbaar te hard heeft gereden.⁸⁰ Of (2) als een voorrangsgerechtigde (lees: het slachtoffer) de bocht nodeloos afsnijdt.⁸¹ Uit deze voorbeelden blijkt eigen schuld, maar niet dat eigen schuld doorwerkt in de vergoeding van buitengerechtelijke kosten. Dat eigen schuld doorwerkt in de vergoeding van buitengerechtelijke kosten is door de Hoge Raad bepaald in het arrest *Manege Bergemo*.

In het arrest *Manege Bergemo* stond de vraag centraal of eigen schuld doorwerkt in de vergoeding van buitengerechtelijke kosten.⁸² Het ging in de zaak om het volgende. Van der Slot maakte aanspraak op schadevergoeding door een ongeval met een paard in eigendom van *Manege Bergemo*. Van der Slot reed onder begeleiding van een instructrice van *Bergemo*. Het paard sloeg tijdens de rit op hol, waardoor Van der Slot ten val kwam en ernstig letsel opliep. De aansprakelijkheidsverzekeraar erkende aansprakelijkheid, maar vond dat sprake was van 50% eigen schuld. Tussen partijen stonden niet de aansprakelijkheid en eigen schuldverdeling ter discussie, maar het feit of de buitengerechtelijke kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid volledig moesten worden vergoed.

Van der Slot meende dat de buitengerechtelijke kosten volledig moesten worden vergoed. De aansprakelijkheidsverzekeraar van *Bergemo* ging hiermee niet akkoord en vond dat het percentage eigen schuld moest doorwerken in de buitengerechtelijke kosten. De Hoge Raad kwam uiteindelijk tot de conclusie dat eigen schuld ook doorwerkt in de vergoeding van buitengerechtelijke kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid. Dit was alleen anders als de billijkheid dit wegens de uiteenlopende ernst van de gemaakte fouten of andere omstandigheden van het geval eiste.⁸³

Oftewel, is sprake van eigen schuld, dan werkt het percentage eigen schuld door in de vergoeding van de buitengerechtelijke kosten. Concreet betekent dit dat een deel van de buitengerechtelijke kosten gelijk aan het percentage eigen schuld niet voor vergoeding in aanmerking komt. Er was in dit geval volgens de Hoge Raad geen ruimte om – de billijkheid ten spijt – over te gaan tot het volledig vergoeden van de buitengerechtelijke kosten in geval van eigen schuld.⁸⁴ Ook niet omdat het slachtoffer zich genoodzaakt ziet tot het inschakelen van een belangenbehartiger (of advocaat) of de aansprakelijke partij tegen schade is

⁷⁹ HR 10 februari 2017, ECLI:NL:HR:2017:214.

⁸⁰ R. Elzas, in: *Schaderegeling Motorrijtuigen*, Kruisend verkeer: voorrangsgerechtigde rijdt te snel, online bijgewerkt: 11-05-2015, p. 2.

⁸¹ R. Elzas, in: *Schaderegeling Motorrijtuigen*, Kruisend verkeer: voorrangsgerechtigde snijdt de bocht, online bijgewerkt: 01-04-2015, p. 1.

⁸² HR 21 september 2017, ECLI:NL:HR:2007:BA7624 (*Van der Slot/Manege Bergemo*).

⁸³ HR 21 september 2017, ECLI:NL:HR:2007:BA7624, r.o. 2.5.

⁸⁴ HR 21 september 2017, ECLI:NL:HR:2007:BA7624, r.o. 3.6.

verzekerd.⁸⁵

2.5 Tussenconclusie

Het vertrekpunt voor het vorderen van buitengerechtelijke kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid is meestal een ongeval. Als gevolg van dit ongeval heeft het slachtoffer letselschade opgelopen. Letselschade kan bestaan uit lichamelijke schade door verwonding of geestelijke problemen. Als gevolg van de letselschade kan een slachtoffer een belangenbehartiger inschakelen. De belangenbehartiger beoordeelt of sprake is van aansprakelijkheid, brengt vervolgens de letselschade in beeld en verzamelt bewijsmateriaal ter onderbouwing van de aansprakelijkheid en de (letsel)schade. Voor het vaststellen van (letsel)schade en aansprakelijkheid maakt de belangenbehartiger kosten. De kosten voor het vaststellen van (letsel)schade en aansprakelijkheid komen als gevolg van het de verplichting tot schadevergoeding voor vergoeding in aanmerking.

De vergoeding van kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid vinden hun grondslag in het arrest van de Hoge Raad op 3 april 1987 tussen London & Lancashire tegen F. Drenth. De Hoge Raad rechtvaardigde het vorderen van kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid op grond van de onrechtmatige daad gepleegd door de verzekerde van London & Lancashire. De Hoge Raad geeft daarbij als belangrijke argumenten voor het recht op vergoeding van kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid de moeilijke feitelijke en juridische vragen die een gevolg zijn van het onrechtmatig handelen van de wederpartij.

Buitengerechtelijke kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid zijn kosten zoals genoemd in artikel 6:96 lid 2 sub b BW. De kosten bestaan uit: (i) het uurtarief van de belangenbehartiger, (ii) kosten ter inschakeling van medici (iii) kosten voor medisch adviseurs (iv) kosten voor schade-experts en (v) kosten voor het inschakelen van getuigen en deskundigen. De buitengerechtelijke kosten komen voor vergoeding in aanmerking, tenzij de regels betreffende proceskosten van toepassing zijn. De buitengerechtelijke kosten verschieten dan (deels) van kleur. Daarbij kunnen buitengerechtelijke kosten dus overlappen met proceskosten. Bij overlapping van buitengerechtelijke kosten en proceskosten gaat de regeling inzake proceskosten vóór op de regeling van buitengerechtelijke kosten.

Het verschil tussen buitengerechtelijke kosten en proceskosten zit hem in de beoordeling van de vergoeding van buitengerechtelijke kosten via de bepaling van artikel 6:96 lid 2 sub b BW, terwijl de proceskosten worden beoordeeld conform artikel 241 Rv. Overigens laat dit onverlet dat de buitengerechtelijke kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid ook binnen de gerechtelijke procedure kunnen worden gevorderd. Het gaat dan om buitengerechtelijke kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid op grond van artikel 6:96 lid 2 sub b BW in het voortraject, dus niet in verband met een gerechtelijke procedure zijn gemaakt. De andere kosten die een advocaat maakt in het kader van de procedure, worden als proceskosten vergoed (het voeren van een intakegesprek over het aanhangig maken van een procedure, het beoordelen van de haalbaarheid van een schadevergoeding, het schrijven van de dagvaarding en het verzamelen van gegevens om de omvang van de schadevergoeding te kunnen onderbouwen).

⁸⁵ HR 21 september 2017, ECLI:NL:HR:2007:BA7624, r.o. 3.5.

Tot slot is van belang dat eigen schuld conform 6:101 BW ook geldt voor buitengerechterlijke kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid. Is er sprake van eigen schuld, dan worden de buitengerechterlijke kosten met het percentage eigen schuld verlaagd.

Daarmee kom ik tot het volgende antwoord op de vraag waarmee hoofdstuk 2 is aangevangen: Buitengerechterlijke kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid op grond van artikel 6:96 lid 2 sub BW zijn kosten ter voldoening buiten rechte ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid. De kosten komen voor vergoeding in aanmerking, tenzij de proceskostenregeling van toepassing is. Verder worden de kosten verminderd als sprake is van eigen schuld, opdat de schade mede het gevolg is van een omstandigheid die aan de benadeelde kan worden toegerekend.

Hoofdstuk 3. De dubbele redelijkheidstoets

In hoofdstuk 2 zijn de betrokken partijen in letselschadezaken in kaart gebracht, is onderzocht wat buitengerechtelijke kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid zijn en is de wettelijke grondslag voor het vergoeden van buitengerechtelijke kosten uiteengezet. Verder is het onderscheid tussen buitengerechtelijke kosten en proceskosten in kaart gebracht aan de hand van jurisprudentie van de Hoge Raad en werd duidelijk dat eigen schuld op de vergoeding van buitengerechtelijke kosten van invloed is.

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de voorwaarden voor het vergoeden van buitengerechtelijke kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid. In paragraaf 1 worden de voorwaarden voor het vergoeden van buitengerechtelijke kosten omschreven. Vervolgens worden in paragraaf 2, 3 en 4 de (sub)voorwaarden voor het vergoeden van buitengerechtelijke kosten uiteengezet. Paragraaf 5 sluit dit hoofdstuk af met een tussenconclusie.

Het doel van dit hoofdstuk is om antwoord te geven op de vraag: *Welke eisen gelden voor vergoeding van buitengerechtelijke kosten conform artikel 6:96 lid 2 sub b BW?*

3.1. Voorwaarden vergoeding buitengerechtelijke kosten

De redelijke kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid komen volgens de wet voor vergoeding in aanmerking.⁸⁶ Het gaat hierbij om de vragen (i) of het redelijk is om kosten te maken en (ii) of de gemaakte kosten naar omvang redelijk zijn.⁸⁷ Of de kosten redelijk zijn moet worden beoordeeld aan de hand van de volgende sub-vragen: (a) is er sprake van voldoende causaal verband tussen de aansprakelijkheid scheppende gebeurtenis en de kosten (een *conditio sine qua non*-verband) en (b) is er een zodanig verband met die gebeurtenis dat, mede gezien de aard van de aansprakelijkheid en van de schade, de kosten kunnen worden toegerekend aan de aansprakelijke persoon? Uiteindelijk is het niet vereist dat aansprakelijkheid komt vast te staan.⁸⁸ De voorwaarden waaraan de buitengerechtelijke kosten moeten voldoen om voor vergoeding in aanmerking te komen worden hierna besproken.

3.2. Dubbele redelijkheidstoets; was het redelijk om kosten te maken

De eerste vraag (die aan de orde komt om te beoordelen of buitengerechtelijke kosten voor vergoeding in aanmerking komen, is de vraag of het maken van de kosten redelijk is.⁸⁹ De vraag die hier in het kader van letselschade van belang is, is of het redelijk was om een belangenbehartiger in te schakelen en kosten als gevolg van de aansprakelijkheid scheppende gebeurtenis te maken. Het gaat er daarbij niet om of het noodzakelijk was om de kosten te maken, maar of het überhaupt redelijk is om kosten te maken.⁹⁰ Het redelijkheidscriterium wordt beoordeeld aan de hand van de aard van de schade, de te verwachte discussie over aansprakelijkheid en de soort werkzaamheden van de belangenbehartiger. Hierbij moet worden opgemerkt dat het inschakelen van deskundige

⁸⁶ Artikel 6:96 lid 2 sub b BW.

⁸⁷ HR 16 oktober 1998, ECLI:NL:HR:1998:ZC2740, NJ 1999/196 (Amev/Staat).

⁸⁸ HR 11 juli 2003, ECLI:NL:HR:2003:AF7423, NJ 2005/50, zie ook: HR 11 juli 2013, ECLI:HR:NL:2003:AF7423 (Bravenboer/London).

⁸⁹ HR 16 oktober 1998, ECLI:NL:HR:1998:ZC2740, NJ 1999/196, m. nt. A.R. Bloembergen (AMEV/Staat).

⁹⁰ HR 16 oktober 1998, ECLI:NL:HR:1998:ZC2740, NJ 1999/196, m. nt. A.R. Bloembergen (AMEV/Staat).

bijstand in letselschadezaken weinig discussie oplevert en vaak dus aan de eerste vraag van de dubbele redelijke wordt voldaan.⁹¹

Aan de eerste voorwaarde van de dubbele redelijkheidstoets is niet voldaan als er geen of bijna geen schade is en voor het slachtoffer duidelijk is geworden dat er geen verband is tussen de klachten en het ongeval.⁹² Mijns inziens is dit goed te verklaren op grond van causaliteit. Er moet immers causaal verband bestaan tussen de schade en de onrechtmatige gedraging om aanspraak te kunnen maken op schadevergoeding en dus buitengerechtelijke kosten.⁹³

Het maken van kosten is wel redelijk als: (i) de kosten zijn gemaakt met het oog op schade die is ontstaan dóór de aansprakelijkheid scheppende gebeurtenis en (ii) wanneer pas na het maken van de kosten blijkt dat er geen sprake is van aansprakelijkheid. Hierover later meer in het nog te bespreken arrest Bravenboer/London.⁹⁴

3.3. Dubbele redelijkheidstoets; zijn de gemaakte kosten redelijk

Als eenmaal vaststaat dat het redelijk is om kosten als gevolg van het ongeval te maken, komt men toe aan de tweede stap van de dubbele redelijkheidstoets, namelijk: zijn de gemaakte kosten redelijk? De drie vragen die van belang zijn bij het beoordelen van de vraag of de gemaakte kosten redelijk zijn, luiden:

1. Zijn de werkzaamheden van de belangenbehartiger verricht in het kader van vaststelling van schade en aansprakelijkheid?
2. Is het gehanteerde uurtarief redelijk?;
3. Bestaat er een redelijke verhouding tussen de hoofdsom van de letselschade en de buitengerechtelijke kosten?⁹⁵

Deze drie vragen worden hierna aan de hand van jurisprudentie behandeld.

3.3.1. Werkzaamheden belangenbehartiger

Als komt vast te staan dat er sprake is van schade, dan moet alle schade die kan worden toegerekend aan het ongeval worden vergoed.⁹⁶ Dit geldt ook voor de buitengerechtelijke kosten. Hierbij moet het slachtoffer aannemelijk maken dat de buitengerechtelijke kosten zijn gemaakt als gevolg van de aansprakelijkheid scheppende gebeurtenis. Onvoldoende onderbouwde vorderingen komen niet voor vergoeding in aanmerking.⁹⁷ Het slachtoffer moet met andere woorden kunnen aantonen dat de verrichte werkzaamheden noodzakelijk waren om vergoeding van schade te krijgen.⁹⁸ Deze vraag houdt verband met de vraag of de gemaakte kosten redelijk zijn.

3.3.2. Uurtarief belangenbehartiger

De volgende vraag ter beantwoording van de vraag of de gemaakte buitengerechtelijke kosten redelijk zijn, is de vraag naar het redelijke uurtarief. Hierbij geldt dat het gehanteerde uurtarief verklaarbaar moet zijn vanuit oogpunt van complexiteit van de zaak en de aard van

⁹¹ Roth, in: *Verkeersrecht, De vergoeding van buitengerechtelijke kosten rechtsbijstand in letselschadezaken VR 2020/178*, p. 324; zie ook Rb. Rotterdam 1 februari 2012, ECLI:NL:RBROT:2012:BV2395 en Rb. Noord-Nederland 4 mei 2022, ECLI:NL:RBNNE:2022:1508.

⁹² Rb. Breda 2 mei 2011, ECLI:NL:RBBRE:2011:2011:BQ3210, r.o. 3.13; zie ook HR, 13 maart 2015, ECLI:NL:HR:2015:586, *NJ* 2015/145 (*Mark Fout Enterprises/Apotex Nederland*).

⁹³ Artikel 6:162 BW.

⁹⁴ HR 11 juli 2013, ECLI:NL:HR:2003:AF7423 (*Bravenboer/London*).

⁹⁵ HR 16 oktober 1998, ECLI:NL:HR:1998:ZC2740, zie ook HR 20 december 2013, ECLI:NL:HR:2013:2102, HR 9 december 1994, ECLI:NL:HR:1994:ZC1578.

⁹⁶ Artikel 6:98 BW.

⁹⁷ Rb. Gelderland 23 november 2018, ECLI:NL:RBGEL:2018:5618.

⁹⁸ Rb. Rotterdam 1 februari 2012, ECLI:NL:RBROT:2012:BV2395; zie ook Rb. Amsterdam 24 mei 2018, ECLI:NL:RBAMS:2018:3764.

de werkzaamheden van de belangenbehartiger.⁹⁹ Met andere woorden: er moet een redelijke verhouding bestaan tussen de complexiteit van een letselschadezaak en het gehanteerde uurtarief door de belangenbehartiger. Is er sprake van licht letsel of een niet-complexe letselschadezaak, dan moet het uurtarief hierop worden aangepast. Daarentegen wordt een hoger uurtarief eerder gerechtvaardigd geacht in een complexe letselschadezaak.¹⁰⁰ Ook de ervaring van een belangenbehartiger en lidmaatschap van specialistenvereniging LSA en ASP spelen een rol. Een voorbeeld van een letselschadezaak waarin het uurtarief en de hoeveelheid aard en omvang van de werkzaamheden van een belangenbehartiger speelde lag voor bij het Gerechtshof Den Haag.¹⁰¹ De buitengerechtelijke kosten werden in die zaak door het Hof niet redelijk bevonden, omdat de aansprakelijkheid door de verzekeringsmaatschappij van de wederpartij vroeg in het buitengerechtelijke traject is erkend, de werkzaamheden van de belangenbehartiger enkel bestonden uit het beoordelen en doorsturen van dossierstukken en er geen sprake was van een juridisch complex dossier.¹⁰²

3.3.3. Verhouding buitengerechtelijke kosten en hoofdsom letselschade

Uit vaste jurisprudentie van de Hoge Raad blijkt dat er een redelijke verhouding moet bestaan tussen de hoofdsom van de letselschade en de uiteindelijk te vorderen buitengerechtelijke kosten. Is de redelijke verhouding tussen de buitengerechtelijke kosten en de letselschade ontspoord, dan kan matiging van de buitengerechtelijke kosten plaatsvinden, zo blijkt uit het hierna te behandelen arrest.¹⁰³

In HR Smit/De Moor stond in cassatie de vergoeding van buitengerechtelijke kosten in een letselschadezaak ter discussie. De Moor werd door Smit aansprakelijk gesteld voor letselschade. In deze zaak stond vast dat partijen in gelijke delen hebben bijgedragen aan het ontstaan van de schade. Smit vorderde een nagenoeg zelfde bedrag voor letselschade als voor buitengerechtelijke kosten. De rechtbank kwam tot de conclusie dat de buitengerechtelijke kosten niet in redelijke verhouding stonden tot de vordering (of hoofdsom) van de letselschade. De Hoge Raad oordeelde dat de rechtbank van een juiste rechtsopvatting was uitgegaan.¹⁰⁴ Hiermee komt vast te staan dat een redelijke verhouding tussen de hoofdsom van de letselschade en de buitengerechtelijke kosten moet bestaan en dat wanneer de buitengerechtelijke kosten de hoofdsom van de letselschade overschrijden, de buitengerechtelijke kosten in beginsel worden gematigd.

Ondanks dat een redelijke verhouding tussen de hoofdsom van de letselschade en de buitengerechtelijke kosten moet bestaan, bestaat de mogelijkheid dat de buitengerechtelijke kosten de hoofdsom van de letselschade overschrijden. Zo blijkt uit een uitspraak van het Hof van 's-Hertogenbosch waarin de buitengerechtelijke kosten hoger waren dan de hoofdsom van de letselschade.¹⁰⁵ Het Hof bepaalde dat wanneer onduidelijkheid bestaat over de omvang en aard van de letselschade, het redelijk is dat nader onderzoek wordt gedaan. De buitengerechtelijke kosten die met dit onderzoek samenhangen zijn redelijk, zelfs als na het onderzoek komt vast te staan dat de letselschade in omvang beperkt is gebleven. De buitengerechtelijke kosten zijn alleen dan niet redelijk ten opzichte van de

⁹⁹ Rb. Amsterdam 24 mei 2018, ECLI:NL:RBAMS:2018:3764.

¹⁰⁰ Rb. Breda 3 januari 2022, ECLI:NL:RBBRE:2011:BO9631.

¹⁰¹ Hof Den Haag 19 november 2019, ECLI:NL:GHDHA:2019:2970.

¹⁰² Hof Den Haag 19 november 2019, ECLI:NL:GHDHA:2019:2970, r.o. 7.2.

¹⁰³ HR 9 december 1994, ECLI:NL:HR:1994:ZC1578.

¹⁰⁴ HR 9 december 1994, ECLI:NL:HR:1994:ZC1578, r.o. 3.3.

¹⁰⁵ Hof 's-Hertogenbosch 14 maart 2017, ECLI:NL:GHSHE:2017:1012.

letselschade als van te voren duidelijk was of duidelijk moest zijn dat er geen sprake was van letselschade of de letselschade in omvang beperkt is gebleven.¹⁰⁶

Een voorbeeld waarin buitengerechtelijke kosten niet in redelijke verhouding stonden maar toch voor vergoeding in aanmerking kwamen was op 27 augustus 2013 aanhangig bij Hof 's-Hertogenbosch. Ondanks dat er geen redelijke verhouding was tussen de letselschade en de buitengerechtelijke kosten werden de kosten toch redelijk bevonden. Het Hof oordeelde dat de kosten redelijk waren, omdat pas na het vaststellen van schade en aansprakelijkheid – dus na het maken van de kosten door de belangenbehartiger van het slachtoffer – bleek dat de letselschade in omvang beperkt is gebleven.¹⁰⁷ De kosten stonde hierdoor niet meer in verhouding tot de letselschade, maar kwamen desondanks toch voor vergoeding in aanmerking.

3.4. Geen verband tussen letselschade en ongeval

Een uitzondering op de regeling dat buitengerechtelijke kosten als gevolg van de aansprakelijkheid scheppende gebeurtenis worden gemaakt, kwam aan de orde in het arrest van 11 juli 2003 van de Hoge Raad.¹⁰⁸ In dit arrest stelde Bravenboer door een aanrijding letselschade te hebben geleden, terwijl de lichamelijke klachten pas lange tijd na het ongeval ontstonden. Om de schade en aansprakelijkheid te beoordelen schakelde Bravenboer een belangenbehartiger in. De buitengerechtelijke kosten voor het vaststellen van schade en aansprakelijkheid probeerde Bravenboer op de verzekeringsmaatschappij van de aansprakelijke wederpartij te verhalen, in deze London Verzekeringen. Volgens London Verzekeringen was er geen recht op vergoeding van buitengerechtelijke kosten omdat er geen verband was tussen de klachten en het ongeval. De Hoge Raad oordeelde vervolgens dat een recht op vergoeding van buitengerechtelijke kosten slechts bestaat als de kosten in voldoende causaal verband staan met het ongeval en de gemaakte buitengerechtelijke kosten aan de aansprakelijk gestelde partij kunnen worden toegerekend.

Uit dit arrest blijkt dat volgens de Hoge Raad - onder voorwaarden - ook recht op vergoeding van buitengerechtelijke kosten bestaat, terwijl na het ongeval duidelijk wordt dat er geen letselschade is ontstaan door een ongeval. Er moet volgens de Hoge Raad aan twee subvoorwaarden ten opzichte van de dubbele redelijkheidstoets worden voldaan wil het slachtoffer aanspraak kunnen maken op buitengerechtelijke kosten. De twee subvoorwaarden zijn: er is sprake van voldoende causaal verband tussen de buitengerechtelijke kosten en de kosten in zodanig verband met de aanrijding staan dat zij aan de daarvoor aansprakelijke persoon, mede gezien de aard van de aansprakelijkheid en van de schade, als gevolg van deze gebeurtenis kunnen worden toegerekend.¹⁰⁹ Is echter voor het slachtoffer van meet af aan duidelijk dat de lichamelijke klachten niet dóór het ongeval zijn ontstaan, dan komen de buitengerechtelijke kosten niet voor vergoeding in aanmerking.

Mijns inziens is de Hoge Raad hier van een juiste rechtsopvatting uitgegaan door het slachtoffer van een ongeval in staat te stellen onderzoek te laten doen door een belangenbehartiger naar schade en aansprakelijkheid. Komen de buitengerechtelijke kosten namelijk niet voor vergoeding in aanmerking terwijl het slachtoffer het vermoeden heeft dat de klachten door het ongeval zijn ontstaan, dan blijft het slachtoffer met de kosten zitten als later wordt geoordeeld dat de klachten *niet* door het ongeval zijn ontstaan. Deze redenering

¹⁰⁶ Hof 's-Hertogenbosch 14 maart 2017, ECLI:NL:GHSHE:2017:1012, r.o. 3.7., zie ook: Hof 's-Hertogenbosch 19 maart 2013, ECLI:NL:GHSHE:2013:BZ5001, Hof Arnhem 12 april 2011, ECLI:NL:GHARN:2011:BQ1690.

¹⁰⁷ Hof 's-Hertogenbosch 27 augustus 2013, ECLI:NL:GHSE:2013:3911.

¹⁰⁸ HR 11 juli 2003, ECLI:HR:NL:2003:AF7423 (*Bravenboer/London*).

¹⁰⁹ HR 11 juli 2003, ECLI:HR:NL:2003:AF7423, r.o. 3.5.3.

maakt volgens mij dat de Hoge Raad en het Hof hier van een juiste rechtsopvatting zijn uitgaan, door het slachtoffer in staat stellen onderzoek naar schade en aansprakelijkheid te laten verrichten.

In het bijzonder valt nog op te merken dat de Hoge Raad niet via artikel 6:96 lid 2 sub b BW tot vergoeding van de buitengerechtelijke kosten komt, maar via artikel 6:162 jo 6:98 BW.¹¹⁰ De redenering daarbij is, dat de aansprakelijke partij binnen de grenzen van artikel 6:98 BW alle schade moet vergoeden, ook wanneer later blijkt dat er geen sprake is van letselschade door het ongeval.

3.5. Tussenconclusie

Uit dit hoofdstuk blijkt dat buitengerechtelijke kosten voor vergoeding in aanmerking komen mits voldaan is aan de dubbele redelijkheidstoets van artikel 6:96 lid 2 sub b BW. De eerste vraag is of het redelijk is om kosten te maken. In letselschadezaken levert de eerste vraag weinig problemen op, tenzij van meet af aan duidelijk is dat de kosten niet als gevolg van het ongeval zijn ontstaan of het om zeer geringe letselschade gaat en het daardoor niet redelijk is om kosten te maken. De tweede vraag is of de kosten naar omvang redelijk zijn. De tweede vraag moet worden beoordeeld aan de hand van drie deelvragen, namelijk: of de verrichte werkzaamheden door de belangenbehartiger voor vergoeding in aanmerking komen, of het uurtarief redelijk is en of de verhouding tussen de hoofdsom van de letselschade en het uurtarief redelijk is.

Duidelijk is geworden dat een redelijke verhouding moet bestaan tussen de hoofdsom van de te vorderen letselschade en de buitengerechtelijke kosten. Is er sprake van een wanverhouding tussen de buitengerechtelijke kosten en de letselschade, dan worden de buitengerechtelijke kosten in beginsel gematigd. In beginsel, want de buitengerechtelijke kosten komen niet voor vergoeding in aanmerking als komt vast te staan dat er geen letselschade is geleden door het ongeval of de letselschade in omvang beperkt is gebleven.

Op dit laatste punt bestaat één uitzondering. De Hoge Raad oordeelde namelijk dat buitengerechtelijke kosten op grond van artikel 6:98 BW *wel* voor vergoeding in aanmerking komen als (a) sprake is van voldoende causaal verband tussen de aansprakelijkheid scheppende gebeurtenis en de buitengerechtelijke kosten (een *conditio sine qua non*-verband) en (b) de kosten in zodanig verband houden met de gebeurtenis dat zij aan de daarvoor aansprakelijke persoon, mede gezien de aard van de aansprakelijkheid en van de schade, kunnen worden toegerekend.

Tot slot moet worden opgemerkt dat de verhouding tussen buitengerechtelijke kosten en de hoofdsom van de letselschade ook redelijk worden bevonden als pas later duidelijk wordt dat de omvang van het letsel beperkt is gebleven. Dus bijvoorbeeld als niet direct na het ongeval duidelijk is dat er sprake is van causaal verband tussen het ongeval en de letselschade.

Daarmee kom ik tot het volgende antwoord op de vraag waarmee hoofdstuk 3 is begonnen: Er zijn twee voorwaarden voor vergoeding van buitengerechtelijke kosten conform artikel 6:96 lid 2 sub b BW. Deze twee eisen bestaan uit: het maken van buitengerechtelijke kosten is redelijk en de buitengerechtelijke kosten moeten naar omvang redelijk zijn. Deze twee voorwaarden worden samen de dubbele redelijkheidstoets genoemd.

¹¹⁰ HR 11 juli 2003, ECLI:HR:NL:2003:AF7423, r.o. 3.5.3.

In letselschadezaken wordt aan de eerste vraag van de dubbele redelijkheidstoets voldaan, tenzij van begin af aan duidelijk is dat er geen letselschade is of de letselschade te verwaarlozen is. De tweede vraag wordt ingevuld aan de hand van drie in jurisprudentie ontwikkelde voorwaarden. De voorwaarden zijn: zijn de werkzaamheden van de belangenbehartiger verricht in het kader van vaststelling van schade en aansprakelijkheid als gevolg van de plicht tot schadevergoeding, is het gehanteerde uurtarief ten opzichte van de complexiteit van de zaak en de aard van de werkzaamheden door de belangenbehartiger redelijk en bestaat tussen de hoofdsom van de letselschade en de buitengerechtelijke kosten een redelijke verhouding.

Hoofdstuk 4. Jurisprudentieonderzoek buitengerechtelijke kosten in letselschadezaken

4.1. Inleiding

In hoofdstuk 1 is aangegeven dat buitengerechtelijke kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid voor vergoeding in aanmerking komen. Die kosten komen voor vergoeding in aanmerking sinds het Drenth-arrest. In hoofdstuk 2 is gebleken welke partijen betrokken zijn in een letselschadezaak. Belangrijke partijen die daarbij naar voren komen zijn het slachtoffer, de wederpartij (of diens verzekeraar) en de belangenbehartiger. Verder is de wettelijke grondslag voor het vergoeden van buitengerechtelijke kosten onderzocht en bleek dat eigen schuld conform artikel 6:101 BW ook van toepassing is op buitengerechtelijke kosten. Vervolgens is in hoofdstuk 3 de dubbele redelijkheidstoets van artikel 6:96 lid 2 sub b BW uiteengezet met de daarbij behorende voorwaarden om te beoordelen of de buitengerechtelijke kosten ter beoordeling van schade en aansprakelijkheid voor vergoeding in aanmerking komen.

Nu het kader en de voorwaarden voor het maken van buitengerechtelijke kosten in kaart zijn gebracht, komt de vraag hoe rechters in de rechtspraak met de beoordeling van buitengerechtelijke kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid omgaan. Daar gaat dit hoofdstuk over. In paragraaf 2 wordt de methode van jurisprudentieonderzoek beschreven. In paragraaf 3 worden de resultaten van de jurisprudentieanalyse besproken. Vervolgens wordt het hoofdstuk in paragraaf 4 afgesloten met een tussenconclusie.

Het doel van dit hoofdstuk is om antwoord te geven op de vraag: *Welke omstandigheden zijn relevant voor het beoordelen van de redelijke kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid op grond van de rechtspraak?*

4.2. Methode van jurisprudentieonderzoek

De website *legalintelligence.nl* bevat een zoekpagina waarin door middel van het ingeven van zoekwoorden kan worden gezocht naar jurisprudentie. De website linkt vervolgens door naar verschillende wetenschappelijke bronnen waar jurisprudentie staat gepresenteerd. De voornaamste bron is *rechtspraak.nl*. De jurisprudentie die hiervoor is gebruikt is jurisprudentie van rechtbanken en gerechtshoven omdat dit feitenrechters zijn. De uitspraken van de Hoge Raad zijn in de voorgaande hoofdstukken besproken en worden hier niet opnieuw aangehaald. Er wordt gekeken welke invulling feitenrechters geven aan de dubbele redelijkheidstoets van artikel 6:96 lid 2 sub b BW.

Dit jurisprudentieonderzoek is voorts afgebakend door alleen onderzoek te doen naar buitengerechtelijke kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid tussen schadeverzekeraars en belangenbehartigers. Voor deze afbakening is gekozen om het zoekgebied binnen de jurisprudentie te verkleinen en relevantie voor het onderzoek te garanderen. Voor het onderzoek is dan ook gebruik gemaakt van verschillende zoektermen, in dat kader: 'buitengerechtelijke kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid' 'artikel 6:96 lid 2 sub b BW', 'letselschade' en 'rechtspraak vanaf 2010'. Er gekozen voor recente jurisprudentie ten opzichte van jurisprudentie van voor 2010, om zo de huidige stand van de rechtspraak conform artikel 6:96 lid 2 sub b BW te onderzoeken en de omvang van het onderzoek beperkt te houden⁴

In de rechtspraak is gekeken naar de argumenten en overwegingen van feitenrechters die betrekking hadden op het toepassen en beoordelen van de buitengerechtelijke kosten conform artikel 6:96 lid 2 sub b BW. Er is gekozen voor jurisprudentie van feitenrechters, omdat de rechtbank en het gerechtshof onderzoek doen naar alle feiten in een zaak. Rechtspraak van de Hoge Raad maakt geen onderdeel uit van het jurisprudentieonderzoek, omdat de Hoge Raad enkel beoordeelt of het recht juist is toegepast.¹¹¹ Zo heb ik de uitspraken waarin de rechter inging op de beoordeling van artikel 6:96 lid 2 sub b BW door een opgaaf van argumenten en toetsingscriteria meegenomen in het onderzoek. In de uitspraken ben ik op zoek gegaan naar argumenten van de rechter die betrekking hadden op het toepassen van recht en heb ik gekeken naar argumenten die betrekking hadden op het beoordelen van andere feiten dan rechtstoepassing. Vervolgens heb ik de juridische en feitelijke gezichtspunten die de rechter hanteert geanalyseerd. De rechter neemt bij de beoordeling van het juridisch kader de feitelijke gezichtspunten mee. Het onderscheid tussen juridische en feitelijke gezichtspunten is daarom van belang. De juridische en feitelijke gezichtspunten die uit het onderzoek naar voren komen, heb ik schematisch weergegeven:

Juridische gezichtspunten:

- Wel of geen discussie aansprakelijkheid;
- Onderbouwing van de buitengerechtelijke kosten;
- Verhouding tussen de letselschade en de buitengerechtelijke kosten.

Feitelijke gezichtspunten:

- Of partijen al dan niet snel tot overeenstemming van de schadeposten zijn gekomen;
- Aard van de werkzaamheden van de belangenbehartiger;
- Aard van de schadeposten;
- Complexiteit van het letsel;
- Complexiteit van de letselschadezaak;
- Ervaring van de belangenbehartiger;
- Letselschadeadvocaat of specialisme belangenbehartiger;
- Tijdsbesteding;
- Bovenmatig contact tussen cliënt en belangenbehartiger;
- Specialistentarief terwijl het een eenvoudige zaak betreft;
- Kosten voor literatuuronderzoek in eenvoudige zaken of bij letselschadeadvocaten waarvan mag worden verwacht dat ze in eigen tijd kennis bijhouden.

4.3. Resultaten van de jurisprudentieanalyse

Hierna worden de resultaten uit het jurisprudentieonderzoek weergegeven. Voor het jurisprudentieonderzoek zijn in totaal 22 uitspraken geselecteerd. Hierna worden de juridische en feitelijke gezichtspunten uit de geselecteerde uitspraken uiteengezet.

Juridische gezichtspunten

Wel of geen discussie over aansprakelijkheid

De rechtspraak laat zien dat het (i) wel of niet erkennen van aansprakelijkheid door de wederpartij of diens schadeverzekeraar, (ii) het in onderzoek hebben van de aansprakelijkheid door de wederpartij of diens schadeverzekeraar of (iii) in het algemeen niet innemen van een standpunt met betrekking tot de aansprakelijkheid door de wederpartij of diens schadeverzekeraar meeweegt in het beoordelen van de redelijke kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid. Zo volgt uit een uitspraak van de rechtbank

¹¹¹ Artikel 419 Rv

Amsterdam dat bij het beoordelen van de hoogte van de buitengerechtelijke kosten het zonder discussie vanuit de schadeverzekeraar erkennen van aansprakelijkheid van invloed is op de hoogte van de buitengerechtelijke kosten.¹¹² Het lijkt er mijns inziens op dat de rechtbank van Amsterdam hiermee heeft willen aangeven dat het voortvarend innemen van een standpunt met betrekking tot aansprakelijkheid door de wederpartij eerder een 'lagere vergoeding' van buitengerechtelijke kosten rechtvaardigt dan wanneer door de belangenbehartiger en de wederpartij lange tijd over aansprakelijkheid hebben gediscussieerd. Dit blijkt des te meer door vervolgens te kijken naar een uitspraak van de rechtbank van Breda waarin de rechtbank aangeeft dat omtrent de aansprakelijkheid niet of nauwelijks discussie heeft plaatsgevonden.¹¹³

Een andere zaak waarin door de schadeverzekeraar van de wederpartij aansprakelijkheid niet was erkend was aanhangig bij de rechtbank Den Haag.¹¹⁴ De vraag stond centraal of zonder erkenning van aansprakelijkheid toch aanspraak kon worden gemaakt op het volledig vergoeden van buitengerechtelijke kosten. In deze zaak heeft de schadeverzekeraar zonder erkenning van aansprakelijkheid de letselschade van de wederpartij afgewikkeld. De vordering van de buitengerechtelijke kosten is door de schadeverzekeraar afgewezen, omdat de kosten volgens de schadeverzekeraar niet in overeenstemming waren met de dubbele redelijkheidstoets van artikel 6:96 lid 2 sub b BW. De schadeverzekeraar wilde als tegemoetkoming in de buitengerechtelijke kosten een bedrag betalen van € 7.500. De rechtbank kwam tot oordeel dat de buitengerechtelijke kosten niet voor vergoeding in aanmerking komen, omdat er geen sprake was van aansprakelijkheid. Dit stond los van het aanbod van de schadeverzekeraar om een bedrag van € 7.500 aan buitengerechtelijke kosten te voldoen.¹¹⁵ Los van het feit dat de schadeverzekeraar uit coulance een betaling voor buitengerechtelijke kosten wilde voldoen, gaat de rechtbank hier mijns inziens uit van een juist rechtsopvatting. Zonder (wettelijke)grondslag voor het vergoeden van schade, bestaat er namelijk geen recht op vergoeding van buitengerechtelijke kosten.

Onderbouwing van de buitengerechtelijke kosten

Onvoldoende onderbouwing van buitengerechtelijke kosten kan -als de schadeverzekeraar de kosten gemotiveerd betwist- onredelijk zijn. Zo kwam de rechtbank Gelderland tot de conclusie dat de post buitengerechtelijke kosten als gevolg van 'diversen' niet binnen de dubbele redelijkheidstoets van artikel 6:96 lid 2 sub b BW past.¹¹⁶ Ook het onvoldoende concretiseren van kosten bijvoorbeeld ter voorbereiding van een verzoekschrift in een kort geding, kan ertoe leiden dat de buitengerechtelijke kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid niet kunnen worden getoetst door de rechtbank.¹¹⁷

Verhouding tussen de letselschade en de buitengerechtelijke kosten

De Hoge Raad oordeelde in het arrest HR Smit/De Moor dat een redelijke verhouding moet bestaan tussen de hoofdsom van de hoofdsom van de letselschade en de buitengerechtelijke kosten. Het criterium dat een redelijke verhouding moet bestaan tussen de hoofdsom van de letselschade en de buitengerechtelijke kosten is in de lagere rechtspraak veelvuldig toegepast.¹¹⁸ De rechtbank Gelderland oordeelde in een letselschadezaak waarin de schadeomvang nog niet vaststond, dat de helft van de

¹¹² Rb. Amsterdam 24 mei 2018, ECLI:NL:RBAMS:2018:3764, zie ook Rb. Breda 5 december 2011, ECLI:NL:RBBRE:2011:BU6810.

¹¹³ Rb. Breda 5 december 2011, ECLI:NL:RBBRE:2011:BU6810.

¹¹⁴ Rb. Breda 3 januari 2022, ECLI:NL:RBBRE:2022:BO9631.

¹¹⁵ Rb. Den Haag 20 mei 2019, ECLI:NL:RNDHA:2019:12912.

¹¹⁶ Rb. Gelderland 23 november 2018, ECLI:NL:RBGEL:2018:5618.

¹¹⁷ Rb. Gelderland 23 november 2018, ECLI:NL:RBGEL:2018:5618.

¹¹⁸ HR 9 december 1994, ECLI:NL:HR:1994:ZC1578.

gevorderde buitengerechtigke kosten kon worden toegewezen.¹¹⁹ De overige kosten ter voldoen daarmee niet aan de dubbele redelijkheidstoets en kwamen in dit stadium van de schadebehandeling niet voor vergoeding in aanmerking. Pas als de letselschade tussen het slachtoffer en de schadeverzekeraar is afgewikkeld kan worden beoordeeld of de buitengerechtigke kosten in verhouding staan tot de hoofdsom van de letselschade. Dit toont aan hoe de lagere rechtspraak met het beoordelen van een redelijke verhouding tussen de buitengerechtigke kosten en de hoofdsom van de letselschade omgaat.

Een onredelijke verhouding werd bijvoorbeeld door het Hof Den Haag aangenomen in een letselschadezaak waar de buitengerechtigke kosten 85% van de hoofdsom vormde.¹²⁰ Het Hof deed hiermee uitspraak in lijn met de uitspraak van de Hoge Raad in Smit tegen De Moor. Het Hof kwam uiteindelijk tot de conclusie dat een percentage van 35% van de hoofdsom van de letselschade als buitengerechtigke kosten toewijsbaar waren.

Feitelijke gezichtspunten

Complexiteit van het letsel en de letselschadezaak tegenover ervaring van de belangenbehartiger

De complexiteit van de letselschadezaak en de daarmee samenhangende ervaring van de belangenbehartiger spelen mee in het beoordelen of de hoogte van de buitengerechtigke kosten redelijk kunnen worden bevonden. Zo oordeelde de rechtbank Breda in haar uitspraak van 3 januari 2011 dat van een belangenbehartiger met ervaring mag worden verwacht dat hij sneller te werk gaat dan een onervaren of niet gespecialiseerde collega.¹²¹ De mate van ervaring komt ook terug in een uitspraak van de rechtbank Rotterdam waarin de complexiteit van de letselschadezaak en de ervaring van de belangenbehartiger in het beoordelen van de redelijkheid van de buitengerechtigke kosten werden betrokken. De rechtbank oordeelde dat van de advocaat mocht worden verwacht dat hij gezien zijn jarenlange ervaring minder uren zou gebruiken dan gemiddeld voor een dergelijke zaak nodig was. De rechtbank oordeelde hierbij dat 83 werkbare uren bovenmatig was en wees 65 uur werkbare uren toe.

Aard van de werkzaamheden van de belangenbehartiger

De aard van de werkzaamheden van de belangenbehartiger zijn van invloed op de omvang van de buitengerechtigke kosten. Zo wordt in de rechtspraak onderscheid gemaakt tussen werkzaamheden met een administratief karakter en werkzaamheden die met de inhoudelijke behandeling van een zaak te maken hebben.¹²² Hierdoor wordt voor administratieve werkzaamheden een lager bedrag aan buitengerechtigke kosten redelijk gevonden dan voor zaken met een inhoudelijk karakter, dus werkzaamheden waar deskundigheid van een belangenbehartiger voor vereist is. Er wordt door de rechtbank geen concreet voorbeeld gegeven wat administratieve kosten en wat kosten ter inhoudelijke beoordeling van de zaak zijn, maar wel wordt duidelijk dat het moet gaan om meer dan telefonisch contact tussen het slachtoffer en diens wederpartij en het opvragen van medische gegevens.

Tijdsbesteding

Een volgende argument om te beoordelen of sprake is van redelijke kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid is de hoeveelheid gevorderde uren door de

¹¹⁹ Rb. Gelderland 23 november 2018, ECLI:NL:RBGEL:2018:5618.

¹²⁰ Hof Den Haag 19 november 2019, ECLI:NL:GHDHA:2019:2970.

¹²¹ Rb. Breda 3 januari 2022, ECI:NL:RBBRE:2011:BO9631

¹²² Rb. Midden-Nederland 4 augustus 2021, ECLI:NL:RBMNE:2021:4286, zie ook Rb. Midden-Nederland 17 april 2019, ECLI:NL:RBMNE:2019:3894.

belangenbehartiger van het slachtoffer.¹²³ Zo kan de hoeveelheid uren bovenmatig zijn als de complexiteit van het dossier niet overeenstemt met de hoeveelheid werkzame uren van de belangenbehartiger.¹²⁴ De belangenbehartiger zal dan voldoende moeten aantonen waarom het aantal uren niet onredelijk is en de uren noodzakelijk waren voor de beoordeling van het dossier.¹²⁵ Het gaat er daarbij volgens de rechtbank niet eens om of de werkzaamheden allemaal zijn verricht, maar of de werkzaamheden redelijk en noodzakelijk waren voor de vaststelling van de schade en dus door de wederpartij moeten worden vergoed.¹²⁶ De rechtbank van Breda schreef over tijdsbesteding: 'De dubbele redelijkheidstoets brengt namelijk met zich mee dat ook rekening gehouden dient te worden met de belangen van de aansprakelijke partij, in die zin dat van de benadeelde en diens professionele belangenbehartiger mag worden verwacht dat zij ervoor zorgen dat de kosten niet te hoog oplopen door de (rechts)hulp in tijd en omvang binnen de perken te houden, rekening houdend met de omvang van de schade.'¹²⁷ In deze uitspraak wordt de verantwoording tot het maken van redelijke kosten bij het slachtoffer en diens belangenbehartiger gelegd door de kosten naar tijd en omvang binnen de perken te houden. De rechtbank omschrijft niet wat zij bedoelt met 'binnen de perken', maar legt wel uit dat als de kosten de schadelast overstijgen, dat het 'ligt op de weg van eiseres die feiten en omstandigheden te stellen die maken dat geoordeeld moet worden dat de gemaakte kosten in dit concrete geval toch redelijk zijn'.¹²⁸ Overigens sluit dit laatste argument van de rechtbank naast de tijdsbesteding ook aan bij de redelijke verhouding tussen de hoofdsom van de letselschade en de buitengerechtelijke kosten.

De tijdsbesteding kan ook bovenmatig zijn als aansprakelijkheid door de verzekeringsmaatschappij is erkend en zich een tweede belangenbehartiger in de letselschadezaak heeft gemeld. Dit kan gebeuren als het slachtoffer ervoor kiest om met een andere belangenbehartiger in zee te gaan. Als de eerste belangenbehartiger buitengerechtelijke kosten heeft gemaakt voor het aantonen van aansprakelijkheid, dan werkt dit door in de beoordeling van de redelijke buitengerechtelijke kosten van de tweede belangenbehartiger.¹²⁹ Zo concludeerde de rechtbank Rotterdam in een letselschadezaak waarin de wederpartij koos om de overstap te maken naar een nieuwe belangenbehartiger. Bij het beoordelen van de omvang van de buitengerechtelijke kosten wordt rekening gehouden met de werkzaamheden van de eerste belangenbehartiger.¹³⁰

Bovenmatig contact tussen belangenbehartiger en slachtoffer

Bijzonder is nog te vermelden dat de rechtbank aangeeft dat het aan de belangenbehartiger is om te voorkomen dat de schadeverzekeraar uiteindelijk opdraait voor onnodige buitengerechtelijke kosten dan wel het niet efficiënt inrichten van werkzaamheden.¹³¹ Het is aan de belangenbehartiger om zijn cliënt erop te wijzen dat onredelijke kosten als gevolg van veelvuldig contact niet voldoen aan de dubbele redelijkheidstoets en dus niet voor vergoeding in aanmerking komen.¹³²

¹²³ Rb. Den Haag 20 februari 2019, ECLI:NL:RBDHA:2019:7369, zie ook Rb. Midden Nederland 22 juli 2015, ECLI:NL:RBMNE:2015:5492, Rb. Breda 5 december 2011, ECLI:NL:RBBRE:2011:BU6810, ECLI:NL:RBSHE:2011:BR5000.

¹²⁴ Rb. Rotterdam 28 december 2018, ECLI:NL:RBROT:2018:10791.

¹²⁵ Rb. Den Haag 20 februari 2019, ECLI:NL:RBDHA:2019:7369.

¹²⁶ Rb. Midden-Nederland 4 augustus 2021, ECLI:NL:RBMNE:2021:4286, r.o. 3.6.

¹²⁷ Rb. Breda 23 november 2011, ECLI:NL:RBBRE:2011:BU6810, r.o. 3.8.

¹²⁸ Rb. Breda 23 november 2011, ECLI:NL:RBBRE:2011:BU6810, r.o. 3.8.

¹²⁹ Rb. Rotterdam 28 december 2018, ECLI:NL:RBROT:2018:10791.

¹³⁰ Rb. Rotterdam 28 december 2018, ECLI:NL:RBROT:2018:10791.

¹³¹ Rb. Rotterdam 22 maart 2019, ECLI:NL:RBROT:2019:2274.

¹³² Rb. Rotterdam 22 maart 2019, ECLI:NL:RBROT:2019:2274, r.o. 4.8.

Letselschadeadvocaat en/of specialisme belangenbehartiger

Uit een uitspraak van de rechtbank Breda blijkt dat of een belangenbehartiger optreedt als advocaat en lid is van twee belangenverenigingen van invloed kan zijn op de redelijkheid van de buitengerechtelijke kosten, en dan met name door de hoogte van het uurtarief. Zo wordt aangenomen dat in een complexe letselschadezaak een hoger uurtarief redelijk is bij een advocaat die lid is van belangenverenigingen, dan wanneer een belangenbehartiger geen advocaat is en niet over een dergelijk lidmaatschap beschikt. Overigens mag van een advocaat met lidmaatschap worden verwacht dat hij zijn werk sneller doet dan een belangenbehartiger welke niet als advocaat met lidmaatschap optreedt.¹³³ Dit kan betekenen dat in een niet-complexe letselschadezaak een hoog uurtarief door de advocaat mag worden gehanteerd, maar dat er minder uren bij de wederpartij worden gedeclareerd. Het tegenovergestelde geldt voor een belangenbehartiger die geen advocaat is, welke een lager uurtarief hanteert, maar meer tijd nodig heeft om de letselschadezaak te behandelen.¹³⁴ Een hoog uurtarief, en dus de hoogte van de buitengerechtelijke kosten, kan onredelijk zijn als een belangenbehartiger geen opleiding en ervaring in het vakgebied van letselschade heeft genoten en bijvoorbeeld ook geen inschrijving heeft als NIVRE-registerexpert of LSA-advocaat heeft. De buitengerechtelijke kosten voldoen dan bij een uurloon van € 245 niet aan de dubbele redelijkheidstoets.¹³⁵

4.4. Tussenconclusie jurisprudentie jurisprudentieanalyse

Uit de rechtspraak zijn juridische en feitelijke gezichtspunten te destilleren waaruit kan worden opgemaakt waaraan buitengerechtelijke kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid door rechters worden getoetst. De belangrijkste juridische punten zijn: wel of niet discussiëren tussen het letselschadeslachtoffer en de wederpartij of diens schadeverzekeraar omtrent aansprakelijkheid en het ontbreken van onderbouwing van de buitengerechtelijke kosten. Verder wordt door rechters veelvuldig gekeken naar de redelijke verhouding tussen de hoofdsom van de letselschade en de buitengerechtelijke kosten, zoals dat door de Hoge Raad is bepaald in HR Smit/De Moor.

De feitelijke gezichtspunten bestaan uit de ervaring van een belangenbehartiger met betrekking tot letselschadezaken, de aard van de werkzaamheden van de belangenbehartiger, de tijdsbesteding van de belangenbehartiger aan het betreffende letseldossier, de complexiteit van de betreffende letselschadezaak en bovenmatig contact tussen de belangenbehartiger en diens cliënt. Van de belangenbehartiger mag dan worden verwacht dat hij zijn cliënt erop wijst dat onnodig contact en het niet efficiënt verrichten van werkzaamheden ervoor zorgt dat buitengerechtelijke kosten niet redelijk zijn en daardoor niet voor vergoeding in aanmerking komen. Het is hierbij de taak van het slachtoffer en diens belangenbehartiger om -bij het maken van kosten- rekening te houden met de belangen van de wederpartij.

Daarmee kom ik tot het volgende antwoord op de vraag waarmee hoofdstuk 4 is begonnen: Bij het beoordelen van redelijke kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid kijken rechters naar juridische- en feitelijke gezichtspunten. De juridische gezichtspunten bestaan uit: het wel of niet discussiëren over aansprakelijkheid tussen het slachtoffer en de wederpartij, het ontbreken van onderbouwing van buitengerechtelijke kosten en een redelijke verhouding tussen de hoofdsom van de letselschade en de buitengerechtelijke kosten.

¹³³ Rb. Breda 3 januari 2011, ECLI:NL:RBBRE:2011:BO9631.

¹³⁴ Rb. Midden-Nederland 4 augustus 2021, ECLI:NL:RBMNE:2021:4286.

¹³⁵ Rb. Amsterdam 14 mei 2021, KK 21-265.

Wat betreft feitelijke gezichtspunten wordt gekeken naar: de complexiteit van de letselschadezaak, de aard van de werkzaamheden van de belangenbehartiger, tijdsbesteding, bovenmatig contact tussen de belangenbehartiger en diens cliënt en het specialisme van de belangenbehartiger. Wat betreft *tijdsbesteding* moet worden opgemerkt dat het aan het slachtoffer en diens belangenbehartiger is om oog te houden voor de belangen van de wederpartij bij het maken van kosten als de kosten de hoofdsom van de letselschade overstijgen, omstandigheden te stellen waarom de kosten tóch redelijk zijn.

Hoofdstuk 5. Conclusies en aanbevelingen

Met dit laatste hoofdstuk wordt deze scriptie afgerond. In dit hoofdstuk worden in de eerste paragraaf conclusies uiteengezet. Het doel van dit hoofdstuk is om antwoord te geven op de centrale vraag. Ter afronding van dit hoofdstuk worden aanbevelingen gedaan.

De centrale luidt: *Welke type buitengerechtelijke kosten, gevorderd door een letselschadeslachtoffer, komen op grond van artikel 6:96 lid 2, onder b BW, onder welke voorwaarden en omstandigheden, in aanmerking voor vergoeding door de aansprakelijke partij dan wel haar verzekeraar?*

5.1. Conclusies per hoofdstuk

Deze scriptie begon met een uitspraak van de Hoge Raad waarin de grondslag is gelegd voor het vergoeden van buitengerechtelijke kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid. De strekking van dit arrest was dat betrokkene F. Drenth tegenover verzekeraar London & Lancashire aanspraak maakte op de vergoeding van letselschade. Ter vaststelling van de letselschade werd door F. Drenth een belangenbehartiger ingeschakeld. De kosten voor het inschakelen van de advocaat stonden tussen partij ter discussie. De Hoge Raad oordeelde dat de kosten voor het inschakelen van deskundige bijstand voor vergoeding in aanmerking komt voor zover deze kosten redelijk zijn en de kosten aan de onrechtmatige gedraging ten grondslag liggen. Wat precies redelijk is, werd door de Hoge Raad niet omschreven. De vraag onder welke voorwaarden, welke type buitengerechtelijke kosten, op grond van artikel 6:96 lid 2 sub b BW voor vergoeding door de aansprakelijke partij dan wel haar verzekeraar in aanmerking komen, is in deze scriptie behandeld.

Hoofdstuk 2 beschreef dat voor het vergoeden van schade sprake moet zijn van een wettelijke grondslag. Als eenmaal vaststaat dat er een grondslag bestaat voor het vergoeden van schade, dan blijkt uit artikel 6:96 lid 2 sub b BW dat kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid voor vergoeding in aanmerking komen. Verder werd in dit hoofdstuk duidelijk dat buitengerechtelijke kosten 'van kleur verschieten' zodra men gaat procederen. Het criterium hierbij is dat kosten ter voorbereiding van de dagvaarding en andere bij het geding behorende stukken moeten worden toegewezen als proceskosten, dus vanaf het adviseren en voorbereiden van het proces. Het onderscheid tussen de buitengerechtelijke kosten en proceskosten is daarbij van belang, omdat proceskosten worden berekend op grond van de wet als een forfaitair salaris en buitengerechtelijke kosten als schadepost volledig, mits redelijk, moeten worden vergoed. Tot slot is in hoofdstuk 2 ingegaan op eigen schuld. De Hoge Raad beoordeelde in het arrest Manege Bergemo dat eigen schuld op grond van artikel 6:101 BW doorwerkt in de vergoeding van buitengerechtelijke kosten. Dit betekent het percentage eigen schuld van invloed is op de buitengerechtelijke kosten.

In hoofdstuk 3 is de dubbele redelijkheidstoets ten aanzien van de buitengerechtelijke kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid uiteengezet. De dubbele redelijkheidstoets bestaat uit twee vragen, namelijk: (i) of het redelijk is om kosten te maken en (ii) of de gemaakte kosten redelijk zijn. Bij het beoordelen van de tweede vraag is van belang dat er tussen (a) de kosten en de aansprakelijkheid scheppende gebeurtenis voldoende causaal verband bestaat (een conditio sine qua non-verband) en (b) de kosten zodanig verband met die gebeurtenis staan dat zij, mede gezien de aard van de aansprakelijkheid en van de schade, aan de aansprakelijke persoon kunnen worden toegerekend.

Duidelijk is geworden dat aan de eerste vraag van de dubbele redelijkheidstoets in letselschadezaken in veel gevallen wordt voldaan. Dit is alleen anders als er geen letselschade (meer) is op het moment van het maken van buitengerechtelijke kosten of er geen letselschade is als gevolg van de onrechtmatige gedraging of wanprestatie.

Is aan de eerste vraag van de dubbele redelijkheidstoets voldaan, dan volgt de vraag of de gemaakte buitengerechtelijke kosten redelijk zijn. Het beoordelen van de redelijkheid bestaat uit drie gezichtspunten, namelijk: komen de verrichte werkzaamheden van de belangenbehartiger als buitengerechtelijke kosten voor vergoeding in aanmerking, is het gehanteerde uurtarief van de belangenbehartiger redelijk en is de verhouding tussen de letselschade en de buitengerechtelijke kosten redelijk. Bijzonder hierbij is te vermelden dat bij het ontbreken van een grondslag voor het vergoeden van schade in enkele gevallen toch op grond van artikel 6:98 BW sprake kan zijn van het recht op vergoeding van buitengerechtelijke kosten, zo oordeelde de Hoge Raad in Bravenboer tegen London. Er moet dan wel sprake zijn van voldoende causaal verband tussen de gebeurtenis en de buitengerechtelijke kosten (*conditio sine que non*-verband) en de kosten moeten aan de aansprakelijke persoon kunnen worden toegerekend. Wat betreft het uurtarief is naast de complexiteit van de letselschadezaak ook de ervaring van de belangenbehartiger van doorslaggevende betekenis. Tot slot bleek dat een wanverhouding tussen buitengerechtelijke kosten en de letselschade mee kan brengen dat de buitengerechtelijke kosten moeten worden gematigd. Een wanverhouding tussen de hoofdsom van de letselschade en de buitengerechtelijke kosten is alleen te rechtvaardigen als de wederpartij aantoont dat de kosten in redelijkheid zijn gemaakt.

Hoofdstuk 4 stond in het teken van beoordeling van jurisprudentie van buitengerechtelijke kosten. Geconcludeerd kan worden dat er een viertal juridische gezichtspunten zijn welke met regelmaat in uitspraken zijn terug te lezen. De vier meest gehanteerde juridische gezichtspunten zijn: discussiëren over aansprakelijkheid tussen het slachtoffer en de wederpartij, de soort of aard van de werkzaamheden van een belangenbehartiger, het ontbreken van onderbouwing van de buitengerechtelijke kosten en een verhouding tussen de letselschade en de buitengerechtelijke kosten. Verder spelen complexiteit van het letsel en de ervaring van de belangenbehartiger mee bij het beoordelen van de redelijke omvang van de kosten. Daarbij werd duidelijk dat van een belangenbehartiger met ervaring in de behandeling van letselschadezaken mag worden verwacht dat hij werkzaamheden sneller uitvoert dan een belangenbehartiger zonder ervaring. Ook speelt mee of de belangenbehartiger optreedt als letselschadeadvocaat of NIVRE-expert. Ook kwam naar voren dat bovenmatig contact tussen de belangenbehartiger en het slachtoffer een factor is in de beoordeling van de redelijkheid van de kosten. Hierbij is het aan het slachtoffer en diens belangenbehartiger om rekening te houden met de belangen van de wederpartij en diens verzekeraar. Houdt de wederpartij onvoldoende rekening met de belangen van de wederpartij of diens schadeverzekeraar waardoor sprake is van onnodige kosten, dan komen de gemaakte kosten niet voor vergoeding in aanmerking.

Tot slot

Uit onderzoek blijkt dat het bij het beoordelen van buitengerechtelijke kosten op grond van artikel 6:96 lid 2 sub b BW moet gaan om redelijke kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid. Daarbij dient als uitgangspunt dat de volledige kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid moeten worden vergoed. De buitengerechtelijke kosten komen niet meer voor vergoeding in aanmerking zodra men gaat procederen. Dit betekent dat de

buitengerechtelijke kosten tot aan de voorbereiding van de dagvaarding en de bij het geding behorende stukken, voor vergoeding in aanmerking komen.

Verder geldt dat, om aanspraak te kunnen maken op buitengerechtelijke kosten, de kosten moeten voldoen aan de dubbele redelijkheidstoets. Deze toetst bestaat uit de vragen of (i) het redelijk is om kosten te maken en (ii) of de gemaakte kosten in omvang redelijk zijn. De eerste vraag wordt in letselschadezaken bevestigend beantwoord, tenzij de omvang van de letselschade vanaf het begin van de letselschadezaak aan zeer gering is of duidelijk is dat de letselschade niet door het ongeval is ontstaan. Bij het beantwoorden van de tweede vraag wordt gekeken naar of de kosten in voldoende causaal verband staan met de aansprakelijkheid scheppende gebeurtenis en of de kosten aan de wederpartij kunnen worden toegerekend. Daarbij wordt voor het beoordelen of de kosten redelijk zijn gekeken naar: (i) komen de verrichte werkzaamheden van de belangenbehartiger als buitengerechtelijke kosten voor vergoeding in aanmerking, (ii) is het gehanteerde uurtarief van de belangenbehartiger redelijk en (iii) is de verhouding tussen de letselschade en de buitengerechtelijke kosten redelijk. Deze drie gezichtspunten worden nader in de rechtspraak ingekleurd waarbij de vragen of discussie omtrent aansprakelijkheid tussen de belangenbehartiger en de schadeverzekeraar van de wederpartij is gevoerd, de aard van de werkzaamheden van de belangenbehartiger in de letselschadezaak en de onderbouwing van de buitengerechtelijke kosten van invloed zijn op de vraag of de kosten redelijk zijn. Verder wordt gekeken naar de complexiteit van de letselschadezaak, de ervaring van de belangenbehartiger en tijdsbesteding door de belangenbehartiger.

5.2. Aanbevelingen

Over de redelijkheid van buitengerechtelijke kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid is het laatste woord nog niet geschreven. De balans tussen wat het slachtoffer en diens belangenbehartiger enerzijds en de verzekeringsmaatschappij en diens verzekerde anderzijds redelijk vinden, is voer voor verdere discussie. De discussie wordt zo lijkt gevoed door de open norm van artikel 6:96 lid 2 sub b BW en specifiek over wat 'redelijk' is. Om aan deze open norm invulling te geven hebben rechters gezichtspunten opgesteld waaraan buitengerechtelijke kosten in letselschadezaken moeten worden getoetst. Ondanks de genoemde voorwaarden blijft discussie bestaan over wat *redelijke kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid* zijn.

De vraag is of een discussie tussen de verzekeringsmaatschappij en de belangenbehartigers effect zal sorteren. Wellicht kan onderzoek worden gedaan naar de mogelijkheid tot regulering van buitengerechtelijke kosten in letselschadezaken door de wetgever. Hierbij kan worden gedacht aan een omschrijving van het woord 'redelijk'. Mijns inziens draagt dit bij aan de invulling van de dubbele redelijkheidstoets zoals de HR deze in arrest AMEV/Saat heeft omschreven. Immers, uit jurisprudentieonderzoek blijkt dat rechters voldoende middelen hebben om de open norm in te vullen met de in hoofdstuk 4 genoemde juridische en feitelijke gezichtspunten.

Een tweede aanbeveling kan zijn om wetgeving te creëren die de wettekst 'kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid' duidelijker omlijnen, door bijvoorbeeld de in de rechtspraak ontwikkelde voorwaarden en gezichtspunten in de wettekst of in andere regelgeving te verwerken.

In vervolgonderzoek kan de aandacht worden gericht op de visie van de wetgever, de verzekeringsbranche en de branche van belangenbehartigers ten aanzien van het inkaderen of reguleren van buitengerechtelijke kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid. Een onderzoek naar de mogelijkheid tot een duidelijke(ere) invulling van artikel 6:96 lid 2 sub b BW is eveneens mogelijk.

Bibliografie

Literatuur

Sieburgh 2021

C.H. Sieburgh, Asser 6 Verbintenissenrecht, *Deventer*: Wolters Kluwer 2021

Spier & Hartlief 2021

J. Spier & T. Hartlief, Verbintenissen uit de wet en schadevergoeding, *Deventer*: Wolter Kluwer 2021

Reehuis 2020

W.H.M. Reehuis, Zwaartepunt van het vermogensrecht, *Deventer*: Wolter Kluwer 2020

Vredenburg

C.J.S. Vredenburg, Proceskostenveroordeling en toegang tot de rechter in IE-zaken, *Deventer*: Wolters Kluwer 2018

Hartkamp & Sieburg

A.S. Hartkamp & C.H. Sieburgh, Asser 6 Verbintenissenrecht, *Deventer*: Wolter Kluwer 2016

Hulsman, Lups, Kremer, van Dijk & Lindenberg 2006

F.TH. Kremer, J. Hulsman, W. Lups, H. van Dijk en S.D. Lindenberg, *Tijd is geld*, Stichting Personenschade Instituut voor Verzekeraars(PIV), Zeist: Uitgeverij Kerckebosch 2006

Lindenberg 1998

S.D. Lindenberg, Smartengeld, *Deventer*: Wolters Kluwer 1998

Jurisprudentie

Hoge Raad

HR 10 februari 2017, ECLI:NL:HR:2017:214

HR 21 september 2017, ECLI:NL:HR:2007:BA7624 (*Van der Slot/Manege Bergemo*)

HR 13 maart 2015, ECLI:NL:HR:2015:586, NJ 2015/145 (*Mark Fout Enterprises/Apotex Nederland*)

HR 14 januari 2005, ECLI:NL:HR:2005:AR2760

HR 11 juli 2013, ECLI:HR:NL:2003:AF7423 (*Bravenboer/London*)

HR 16 oktober 1998, ECLI:NL:HR:1998:ZC2740, NJ 1999/196 (*AMEV/Staat*)

HR 9 december 1994, ECLI:NL:HR:1994:ZC1578

HR 3 april 1986, ECLI:NL:HR:1987:AG5568, NJ 1988/275, m.nt. C.J.H. Brunner (*London & Lancashire/F. Drenth*)

Gerechtshof

Hof Den Haag 19 november 2019, ECLI:NL:GHDHA:2019:2970

Hof 's-Hertogenbosch 14 maart 2017, ECLI:NL:GHSHE:2017:1012

Hof 's-Hertogenbosch 27 augustus 2013, ECLI:NL:GHSHE:2013:3911

Hof 's-Hertogenbosch 19 maart 2013, ECLI:NL:GHSHE:2013:BZ5001

Rechtbank

Rb. Noord-Nederland 4 mei 2022, ECLI:NL:RBNNE:2022:1508

Rb. Rotterdam 1 februari 2022, ECLI:NL:RBROT:2012:BV2395
Rb. Breda 3 januari 2022, ECLI:NL:RBBRE:2011:BO9631
Rb. Midden-Nederland 4 augustus 2021, ECLI:NL:RBMNE:2021:4286
Rb. Amsterdam 14 mei 2021, KK 21-265
Rb. Midden-Nederland 23 december 2020, ECLI:NL:RBMNE:2020:5674
Rb. Midden Nederland 6 november 2019, ECLI:NL:RBMNE:2019:5700
Rb. Midden-Nederland 17 april 2019, ECLI:NL:RBMNE:2019:3894
Rb. Rotterdam 22 maart 2019, ECLI:NL:RBROT:2019:2274
Rb. Den Haag 20 februari 2019, ECLI:NL:RBDHA:2019:7369
Rb. Rotterdam 28 december 2018, ECLI:NL:RBROT:2018:10791
Rb. Gelderland 23 november 2018, ECLI:NL:RBGEL:2018:5618
Rb. Amsterdam 24 mei 2018, ECLI:NL:RBAMS:2018:3764
Rb. Den Haag 2 mei 2013, C/09/434805
Rb. Rotterdam 1 februari 2012, ECLI:NL:RBROT:2012:BV2395
Rb. Zutphen 17 november 2011, LJN:BU6835
Rb. Breda 2 mei 2011, ECLI:NL:RBBRE:2011:2011:BQ3210

Wet- en regelgeving

Burgerlijk wetboek 6

Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering

Parlementaire stukken

Kamerstukken II 2007/08, 31518, nr. 3

Websites

Deletselschaderaad.nl

Letselschademagazine.nl

Platformpersonenschade.verzekeraars.nl

Stichtingpiv.nl

Overige

M.F. Lameris, 'Buitengerechtelijke kosten en de dubbele redelijkheidstoets, *PIV-Bulletin 2012-1*, platformpersonenschade.verzekeraars.nl (geraadpleegd op: 19 juli 2022)

Afkortingen & verklaring woorden

Art. artikel

BGK Buitengerechtelijke kosten

BW Burgerlijk wetboek

PIV Personenschade instituut van verzekeraars